

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Viktor Sluga

**Politično in vojaško organiziranje Judov v luči antisemitizma
v prvi polovici 20. stoletja**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Viktor Sluga

Mentor: doc. dr. Damijan Guštin

**Politično in vojaško organiziranje Judov v luči antisemitizma
v prvi polovici 20. stoletja**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2012

Politično in vojaško organiziranje Judov v luči antisemitizma v prvi polovici 20. stoletja

V začetku 20. stoletja je postal antisemitizem zelo radikalen in je svoj vrh dosegel z načrtnim genocidom nad Judi. Najbolj radikalna oblika je bil rasni antisemitizem. Temeljal je na domnevi, da so Judje zaradi bioloških razlik manjvredna rasa, kar je pomenilo, da se po svoji volji niso mogli izboljšati. Hkrati z vzponom nacizma je Zahod začel omejevati imigracijo Judov na svoje ozemlje. Tako je bila edina mogoča rešitev oblikovanje judovskega nacionalnega doma v Palestini, za katero se je zavzemalo sionistično gibanje. Imigracija v Palestino je za mnoge Jude pomenila beg pred preganjanjem in celo fizičnim uničenjem. Vsem pa na tej poti zaradi številnih političnih in organizacijskih omejitev ni uspelo. Čeprav ideološko neenotno je sionistično gibanje imelo skupen cilj, ki se je dokončno uresničil z ustanovitvijo države Izrael. Sionizem je v 20. stoletju postal med Judi prevladujoče politično gibanje tudi zaradi pritiskov antisemitizma. Pot do uresničitve njegovega cilja pa ni bila lahka in je zahtevala vojaško organiziranje. Judovske vojaške organizacije so ščitile tako judovsko skupnost v Palestini kot tudi dotok judovskih beguncev in s tem gradnjo judovskega nacionalnega doma.

Ključne besede: antisemitizem, sionizem, judovske politične organizacije, judovske vojaške organizacije.

Political and military organization of Jews in the light of antisemitism in the first half of the 20th century

In the beginning of the 20th century, antisemitism grew in a violent radical movement which culminated with the systematic genocide during the Second World War. It is often emphasized that there are different forms of antisemitism, the most brutal one being the racial antisemitism. Racial antisemitism bases itself on the prejudice that Jews are an inferior race due to their biological differences. However, the rise of Nazism was not their only concern, since they were also faced with numerous immigration restrictions from other Western countries. The construction of a Jewish state in Palestine by the Zionist movement arose as the only possible solution to the aforementioned problems. For the Jewish community, immigrating to Palestine meant escaping persecution and death. Unfortunately, many failed to immigrate because of a myriad of both political and organizational constraints. Zionist movement became the dominant political stream in the 20th century as a response to antisemitic pressure. This movement, although ideologically inconsistent, maintained its common goal of constructing an independent country, which was in the end realized with the establishment of Israel. The path to an independent country was difficult and required military organization, which protected the Jewish community in Palestine, welcomed Jewish refugees, and was of major importance for the construction of Israel.

Keywords: antisemitism, Zionism, jewish political organizations, jewish military organizations.

Kazalo

1 Uvod	5
2 Metodološko hipotetični okvir	7
2.1 Opredelitev predmeta proučevanja.....	7
2.2 Opredelitev cilja proučevanja.....	7
2.3 Hipotezi.....	7
2.4 Raziskovalne metode.....	8
3 Razvoj antisemitizma	9
3.1 Judje kot narod.....	9
3.2 Vzroki za nastanek antisemitizma skozi čas.....	12
3.3 Oblike antisemitizma.....	18
4 Politično organiziranje Judov	21
4.1 Sionizem kot odgovor na antisemitizem.....	21
4.2 Razvoj in različni pristopi v okviru sionizma.....	23
4.3 Politično organiziranje Judov in nastanek države Izrael.....	30
5 Vojaško organiziranje Judov	40
5.1 Vojaško organiziranje Judov in antisemitizem.....	40
5.2 Hašomer.....	41
5.3 Judovska legija.....	44
5.4 Nili.....	46
5.5 Haganah.....	47
5.6 Irgun Zeva'i Le'umi (Irgun).....	52
5.7 Lohamei Herut Yisrael (Lehi).....	55
5.8 Judovska brigadna skupina.....	56
6 SKLEP	58
7 VIRI IN LITERATURA	62

1 Uvod

V začetku 20. stoletja je, tako ocenjujejo zgodovinarji, na svetu živelo okoli 10,6 milijona Judov, od tega 7,5 milijona na območju vzhodne Evrope (Judaica 2007, 5; 556). Prebivalstvo večine evropskih držav ni bilo etnično čisto, kar je omogočalo razrast skrajnih nacionalizmov. To je bilo tudi obdobje uveljavljene nacionalne države in sploh nacionalne ideje. V mednarodnem diplomatskem besednjaku so se vse bolj uveljavljali pojmi, kot so nacionalni interes, ravnotežje sil itd., za katerimi so se v resnici skrivale imperialne težnje. Namesto z liberalnimi izhodišči, ki bi zagotavljala enakopravnost med narodi, so se v Evropi srečali z agresivnimi nacionalizmi in s tem tudi z naraščanjem antisemitizma. Pri vsem tem je treba poudariti, da so imeli Judi v zahodni Evropi drugačne življenjske pogoje kot tisti na Vzhodu. V Rusiji, kjer je živela večina judovskega prebivalstva, so bile razmere težke ne samo zaradi močnega antisemitizma in različnih omejitev, s katerimi so se Judje srečevali v družbi (pri izobraževanju, zaposlovanju itd.), ampak tudi zaradi že splošnih slabih gospodarskih razmer. V Rusiji je avtorski režim celo podpihoval pogrome ostalega prebivalstva proti Judom s ciljem, da bi preusmeril pozornost nezadovoljnih množic zaradi slabih življenjskih razmer v državi (Arad 2009, 5). Zato je med Judi v vzhodni Evropi najti več zagovornikov radikalnejših idej rešitve »vprašanja antisemitizma«, ki so na koncu dosegle višek v oblikovanju države Izrael. Blizu jim je bila vsaka ideja, ki bi lahko vodila v spremembo njihovega položaja. Mnogi med njimi so podpirali tudi revolucionarna gibanja.

V zahodni Evropi je bila kljub posameznim incidentom situacija drugačna. Socialno-ekonomski položaj Judov v teh državah je bil neprimerno boljši, zato so mnogi zagovarjali tudi postopno asimilacijo, v kateri so videli rešitev »vprašanja antisemitizma«. Vsekakor je bilo med njimi manj takih, ki bi bili pripravljeni zapustiti oziroma »zamenjati« domovino. Ni naključje, da se je velika večina zahodnoevropskih Judov raje odločila, da ostanejo doma kot pa, da bi se soočili z negotovimi razmerami v novi domovini (Laqueur 2003, 408). Pogromi proti Judom, kakršni so se dogajali v Rusiji, in njihovo načrtno uničevanje v nacistični Nemčiji so bili ne samo obsojanja vredna, ampak nepotrebna dejanja, ki niso bila z ničemer izzvana. To dokazuje dejstvo, da so bili Judje lojalni državljani, ki so se, denimo, v prvi svetovni vojni borili za svoje domovine. V nemški vojski se je borilo okoli 90.000 Judov, od tega jih je izgubilo življenje okoli 12.000 (Judaica 2007, 14; 239 in 243). Tudi Judje v Avstro-Ogrski, ki je bila večetnična država, so verjeli v domovino in cesarja. V obstoju večetnične

države so videli svojevrstno poroštvo zmernih oziroma normalnih odnosov med Judi in Nejudi (Cole in Unowsky 2009, 180-181) .

Najprej se je antisemitizem pojavil tam, kjer so bili Judje prisotni v večjih strnjenih skupinah. Glavni razlog zanj je bila drugačna vera. Cilj tega »religioznega« antisemitizma ni bilo iztrebljanje Judov, ampak njihovo spreobrnjenje. Nekateri avtorji govorijo tudi o tradicionalnem antisemitizmu, temelječem na stereotipih, pri katerem se nasilna dejanja proti Judom največkrat odvijajo spontano. Konec 19. ter na začetku 20. stoletja se antisemitizem radikalizira. Začne se z obtoževanjem Judov, da so odgovorni za probleme, s katerimi se srečujejo države in družbe. Sledi načrtno omejevanje Judov, napeljevanje k njihovem uničenju itd. (Antisemitism: Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution 2005) V Rusiji so Jude obtožili organiziranja revolucije v letu 1905. Sledili so pogromi. Kljub lojalnosti Judov v prvi svetovni vojni jih je Hitler okrivil za poraz Nemčije. Bili so zelo primerni za to, da so nanje prenesli krivdo oziroma odgovornost. Pojavi se t. i. legenda o »nožu v hrbet« (Hayes 2010, 235). Najhujša oblika je bil rasni antisemitizem, ki je na podlagi domnevnih bioloških razlik Jude označil za manjvreden narod. Tako je bila usoda Judov zapečaten, saj svojega biološkega izvora nikakor niso mogli spremeniti.

Vidimo, da je antisemitizem lahko zelo kompleksen pojav. Značilnosti in manifestacije antisemitizma so se spreminjale skozi čas, od dežele do dežele, iz kulture v kulturo (Laqueur 2006, 22). Odgovor na radikalizacijo antisemitizma, ki je dobival vse bolj nečloveško podobo, je bilo politično in tudi vojaško organiziranje Judov. Končni cilj je bil organiziranje nacionalne države. Pri reševanju »vprašanja antisemitizma« so bili različni pristopi glede na njegov značaj in njegovo intenzivnost. Tako je bilo npr. med Judi, živečimi v ZDA, malo takih, ki bi bili pripravljene oditi v novo domovino.

2 Metodološko-hipotetični okvir

2.1 Opredelitev predmeta proučevanja

Predmet proučevanja magistrskega dela je povezanost antisemitizma s političnim in vojaškim organiziranjem Judov v prvi polovici 20. stoletja.

2.2 Opredelitev cilja proučevanja

Cilj magistrskega dela je dokazati, da je antisemitizem v svoji radikalni obliki močno vplival na organiziranje judovskih političnih organizacij in gibanj. Prispeval je k oblikovanju judovskega nacionalnega doma v Palestini kot zatočišča za preganjane Jude. Za mnoge izmed njih je bila Palestina edini prostor, v katerega so uspeli kot begunci imigrirati in kjer jim je bil zagotovljen fizični obstoj. Radikalizacija antisemitizma, ki je zelo pospešila oblikovanje judovskega nacionalnega doma, je hkrati s tem prispevala tudi k oblikovanju judovskih vojaških organizacij. Z njihovo ustanovitvijo je bil zavarovan tako proces oblikovanja judovskega nacionalnega doma, katerega višek je bila ustanovitev države Izrael in proces imigracije judovskih beguncev v Palestino.

2.3 Hipotezi

Hipotezi, ki ju bom skozi magistrsko delo dokazoval:

1. Antisemitizem, ki je dosegel svoj vrh s pogromi v Rusiji že konec 19. in v začetku 20. stoletja ter v najhujši mogoči obliki v nacistični Nemčiji, je bil dejavnik pospešenega političnega in tudi vojaškega organiziranja Judov.
2. Antisemitizem je deloval kot povezovalni dejavnik, ki je utrdil Jude kot skupnost. Posledica tega procesa je oblikovanje države Izrael.

2.4 Raziskovalne metode

Pri proučevanju tematike sem uporabil več metod. Moj namen je bil s pomočjo analize pisnih virov pridobiti informacije, na podlagi katerih sem s historiografsko metodo analiziral razvoj antisemitizma, posameznih judovskih političnih organizacij in gibanj ter judovskih vojaških organizacij. Historiografska metoda mi je omogočila verodostojen vpogled v dogodke in procese v prvi polovici 20. stoletja, ki so bili predmet preučevanja magistrskega dela. Osredotočil sem se na vzročne povezave med antisemitizmom ter procesi političnega in vojaškega organiziranja Judov.

Pri raziskovanju razvoja antisemitizma sem najprej odgovoril na vprašanje, kdo so Judje, ter v nadaljevanju, kaj je antisemitizem, kateri so vzroki za njegov nastanek in katere so njegove oblike. Na podlagi analize vsebine ustreznega gradiva in historiografske metode sem opisal, zakaj in kako se je antisemitizem razvijal in na kakšen način je vplival na politično in vojaško organiziranje Judov v prvi polovici 20. stoletja. Proučil in opisal sem različne poglede Judov na možnosti njihovega vključevanja v družbe, kjer so živeli, ter kako je med njimi vse bolj prevladovala podpora ideji o oblikovanju judovskega nacionalnega doma. Pri tem sem se opiral na primarne in na sekundarne vire. Prvi se nanašajo na različne sporazume, dogovore in deklaracije posameznih judovskih organizacij in gibanj ter pomembnih mednarodnih subjektov. Sekundarne vire predstavljajo objavljena dela, ki se nanašajo na obravnavano temo magistrskega dela.

S sistemsko analizo sem proučil povezave in odnose med posameznimi političnimi in drugimi subjekti ter njihov vpliv na reševanje »vprašanja antisemitizma«, ki je na koncu pripeljalo do nastanka države Izrael. Posebno pozornost sem namenil sionizmu in znotraj njega različnim pristopom, v nadaljevanju pa tudi podrobneje posameznim judovskim vojaškim organizacijam.

Za povezavo naštetih metod sem uporabil analitično-sintetično metodo, s pomočjo katere sem posamezne ugotovitve povezal v celoto, potrdil postavljeni hipotezi in podal sklepe.

3 Razvoj antisemitizma

3.1 Judje kot narod

Antony Smith definira narod kot množično avtonomno skupnost, ki zaseda določeno ozemlje oziroma domovino in jo družijo skupen zgodovinski spomin, skupna kultura ter skupne pravice in dolžnosti njenih članov (Smith 2000, 3). Samo zaradi oblikovanja države Izrael lahko o tam živečih Judih govorimo kot o naciji – narodu v državi. Po drugi strani pa bi težko rekli za nemške, britanske ali francoske Jude, da so en narod. Judje na Zahodu, kjer je bila družba bolj tolerantna oziroma liberalna, so bili bolj podvrženi asimilacijskim procesom kot na Vzhodu. Vezi judovskih skupnosti na Zahodu so postajale vse bolj in bolj razrahljane, medtem ko se na Vzhodu srečujemo z nasprotnim procesom. Antisemitizem je bil glavni dejavnik krepitve teh vezi in prav med bolj zatiranimi je sionizem, politično gibanje za oblikovanje judovskega nacionalnega doma, imel največ podpornikov. Judje so najprej verska skupnost s svojimi tradicijami, navadami, kulturo. Njihovo poreklo ni enako, saj so judovstvo prevzemale številne etnične skupine. Prav tako nimajo skupnega jezika. Tudi hebrejščine ne govorijo vsi. Po drugi strani pa lahko o Judih v Izraelu govorimo kot o avtonomni skupnosti s svojo kulturo in ozemljem, kar skladno z navedeno Smithovo definicijo ustreza definiciji naroda.

Anderson govori o narodu kot zamišljeni politični skupnosti. Pripadniki istega naroda tako ne bodo nikoli poznali vseh preostalih, pa vendar v mišljenju vsakega posameznika obstaja podoba njihove skupnosti. (Anderson 2006, 6) Tudi Gellner definira narod podobno, ko pravi, da dva človeka pripadata istemu narodu, ko se kot taka tudi prepoznata. Po njegovem so narodi artefakti človekovih prepričanj, lojalnosti in solidarnosti. (Gellner 2006, 7) Obstoječe skupnosti oziroma ljudstva so se preoblikovale v narode skozi procese, ki so utrjevali namišljeni skupni izvor. Tako je bilo treba utrditi zgodovinski spomin, s tem pa doseči lojalnost in solidarnost množic. Proces oblikovanja modernih narodov razumemo kot kompleksen pojav, spodbujen s številnimi dejavniki. Spremenjeni načini dela, proizvodnje in industrializacija so močno zarezali v obstoječe tradicionalne skupnosti in omogočili nastanek modernih narodov.

Za razumevanje pojma nacije, ki za razliko od naroda bolj poudarja politično dimenzijo organiziranja in je vezana na državo, je pomembna Sandova definicija. Nacijo razume kot človeško skupino, za katero je značilna homogena množična kultura, dostopna vsem njenim

pripadnikom. Obstajati mora združevalna kulturna in jezikovna kontinuiteta. V naciji se razvije koncept civilne enakosti med vsemi, ki veljajo in se tudi sami štejejo za njene pripadnike. To civilno telo se ima za suvereno oziroma zahteva politično neodvisnost, če je že ni doseglo. Nacija ima skupno ozemlje, za katero njeni pripadniki čutijo in o katerem trdijo, da so njegovi edini lastniki. Vsak napad nanj občutijo enako intenzivno kakor ogrožanje svoje osebne lastnine. Skupne gospodarske dejavnosti na tem nacionalnem ozemlju so bile po pridobitvi neodvisnosti, vsaj do poznega 20. stoletja, tesneje povezane med seboj kakor z drugimi tržnimi ekonomijami. (Sand 2010, 64)

Za preučevanje oblikovanje Judov kot nacije je pomembno razlikovati med nacionalizmi oziroma procesi oblikovanja nacij v Evropi. V predmoderni dobi je plemstvo iz krvi naredilo kriterij pripadnosti (Sand 2010, 92). Na Zahodu so državne aparate »napolnili« predvsem pripadniki trgovskega sloja in premožnega meščanstva za razliko od srednje in vzhodne Evrope, kjer je bilo med novimi »intelektualci« v državnih sistemih največ obubožanega plemstva. To dejstvo je vplivalo na usmeritev poznejših nacionalnih identitet, ki so se tedaj razvijale, ali z drugimi besedami na nastanek državljskih in etničnih nacionalizmov. (Sand 2010, 91)

Državljski nacionalizmi so bili po svoji naravi vključujoči v odnosu do različnih etničnih skupin, temeljili so na vrednotah liberalizma in razsvetljenstva. V takšnih okoljih je bilo manj antisemitizma, po drugi strani pa so se z enakopravno vključitvijo Judov v nacijo začeli asimilacijski procesi. V asimilaciji so nekateri judovski intelektualci videli rešitev »judovskega vprašanja«, ki pa ni bila mogoča tam, kjer so zoreli etnični nacionalizmi. Ti so bili po svoji naravi izključujoči. Izoblikovali so se v okolju, ki je bilo prežeto z nasprotovanjem vrednotam liberalizma. Kri oziroma domnevno skupni biološki izvor je bilo merilo vključenosti v nacionalno telo. V takšnih okoljih je bilo v 19. in začetku 20. stoletja antisemitizma več, njegova radikalizacija v obliki pogromov v Rusiji in kasneje holokavsta v Nemčiji pa je imela za Jude pogubne posledice. Razrast etničnih nacionalizmov in pritiski antisemitizma so vplivali na proces izoblikovanja judovskega naroda, hkrati s tem pa je dozorela ideja o oblikovanju judovskega nacionalnega doma.

V dolgih letih izolacije, ki je šele s prihodom razsvetljenstva začela postopoma izginjati, so Judje izoblikovali svoje kulture, svoje običaje in navade. Judje v Evropi niso bili enotna skupina z enotno, homogeno kulturo niti niso govorili istega jezika. Dve glavni skupini Judov

v Evropi je mogoče v grobem ločiti: Aškenaze s svojim jezikom jidiš, ki naj bi prvotno naseljevali območje reke Ren in se kasneje razširili proti vzhodu, in Sefarde, ki so izvorno z Iberskega polotoka in govorijo ladino (Judaica 2007, 18; 292-305). Judje kot narod so se tako morali šele izoblikovati v procesu, ki se je lahko dokončno sklenil šele z oblikovanjem judovskega nacionalnega doma in kasneje z ustanovitvijo države Izrael.

V drugi polovici 19. stoletja se je izoblikovalo zgodovinopisje, ki se je pri dokazovanju obstoja judovskega ljudstva z nepretrgano zgodovino vse od antičnih časov opiralo na judovsko religijo. To je bil prvi korak k utrjevanju zgodovinskega spomina, ki je pripomogel k oblikovanju judovske nacije. Kot pravi Sand, je dalo protosionistično zgodovinopisje Bibliji glavno vlogo pri nastanku moderne judovske nacije. Privrženci judovskega nacionalizma so jo začeli brati, kakor da je verodostojno pričevanje o času in dogodkih. Predvsem pa je Biblija postala »etnični« marker, ki govori o skupnem izvoru ljudi, ki prihajajo iz različnih okolij in pripadajo različnim kulturam, vendar pa jih vsi sovražijo zaradi njihove veroizpovedi, ki jo komajda še izvajajo. (Sand 2010, 185) Zgodovina Judov je postala enaka zgodbi iz Stare zaveze, ki so ji odstranili znamenja in čudeže ter težko razumljivo in nepotrebno versko pridigarstvo. (Sand 2010, 144)

Smith pravi, da je vsak poskus oblikovanja nacionalne identitete tudi politična akcija s političnimi posledicami (Smith 1991, 99). Z začetkom sionističnega gibanja, katerega osrednji cilj je bil zagotoviti nacionalni dom za Jude, lahko govorimo o politični akciji. S tem je bil dokončno omogočen proces izoblikovanja Judov kot naroda, ki se je uspešno uresničil z ustanovitvijo države Izrael. Judje v Izraelu, z drugimi besedami Izraelci, govorijo skupen jezik – hebrejščino, imajo razvito homogeno kulturo in nacionalno identiteto. Vendar vsi Judje, ki so razpršeni po celem svetu in živijo v različnih družbenih okoljih, ne morejo biti razumljeni kot pripadniki enega naroda, skladno z modernim razumevanjem te besede.

S prihodom razsvetljenstva so se Judje začeli vse bolj identificirati z državami, v katerih so živeli, in z njihovimi kulturami. Nemški Judje so se začeli ločevati od angleških in francoskih Judov, še bolj pa od tistih, ki so živeli na Vzhodu, še vedno ločeni od ostalega prebivalstva. (Meyer 2001, 76) Kljub temu da so Judje v Nemčiji večinoma hoteli biti Nemci, jim to ni uspelo. Sionistično gibanje je sprva podpiralo zelo malo Judov, a se je njihovo število povečevalo s stopnjevanjem antisemitizma, zelo veliko podporo pa je pridobilo šele v času holokavsta (Meyer 2001, 80). Tako so družbenopolitični procesi v 19. in začetku 20. stoletja v

osrednji in vzhodni Evropi nedvomno omogočili vzpon sionističnega gibanja in uresničitev njegovih ciljev.

Konec 19. stoletja se je Nemčija srečevala z Judi, ki so se umikali pred pogromi v vzhodni Evropi. S tem se je v Nemčiji dodatno zaostrovalo »judovsko vprašanje«, vprašanje integracije Judov v nemško družbo. Sand navaja, da je poleg sistematične diskriminacije pod caristično oblastjo tudi vzpon nacionalizma med ruskim, ukrajinskim, poljskim prebivalstvom poslabšal položaj številčne judovske skupnosti. Del te skupnosti se je bil prisiljen seliti na Zahod. Med tistimi, ki so ostali po valu pogromov, so začela vreti nacionalistična čustva. V teh skupnostih so se uveljavili intelektualci, od številnih podpornikov avtonomije do peščice zgodnjih sionistov, in gibanja, ki so bila tako prednacionalistična kot nacionalistična. Vsi pa so iskali rešitev, s katero bi lahko podrli zidove diskriminacije, izključevanja in alienacije, ki jih je okoli Judov postavila večina njihovih sosedov (Sand 2010, 133).

Nacionalistična čustva med Judi so vzniknila tam, kjer so bili pritiski nanje najmočnejši. Uveljavljanje ideje o judovskem nacionalnem domu je bil postopen proces, ki je pridobival veljavo prav z radikalizacijo antisemitizma v osrednji in vzhodni Evropi. Za Jude, razpršene po svetu, sionizem sprva ni bil edina niti prioriteta možnost rešitve »judovskega vprašanja«. Kasneje se je izkazalo, da je bil za marsikaterega Juda edina rešitev pred fizičnim uničenjem judovski nacionalni dom¹. Trditve judovske inteligence v Nemčiji, da je nemštvo historični produkt različnih kulturnih elementov in da so Judje kakor drugi subjekti države, protestanti in katoliki, najprej Nemci in šele nato Judje (Sand 2010, 127), niso obrodile sadov. Radikalizacija antisemitizma je ustvarila pogoje za uspeh sionizma in dokončno oblikovanje judovske nacije – naroda znotraj države Izrael.

3.2 Vzroki za nastanek antisemitizma skozi čas

Obstaja več definicij antisemitizma. Antisemitizem je sovraštvo do Judov, pri čemer večina avtorjev, ki proučuje ta pojav, poudarja njegovo iracionalnost (Beller 2007, 40). Sovraštvo do Judov, ki ni z ničemer izzvano, temelji na predsodkih. V predstavah antisemitov obstajajo

¹ Judovski nacionalni dom je pojem, ki je bil prvič uradno uporabljen v Balfourjevi deklaraciji iz leta 1917. Kljub temu da pojem ne opredeljuje političnega statusa judovskega nacionalnega doma, ki je bil v času njegovega nastajanja stvar različnih interpretacij, je pojem tesno povezan z judovskimi nacionalnimi težnjami. Pojem je bil uporabljen, še preden so bile lahko jasno izražene zahteve po državi, čeprav se je izkazalo, da je bil končni produkt oblikovanje judovskega nacionalnega doma prav država Izrael.

zamišljene, »racionalne« vzročno-posledične povezave, s katerimi opravičujejo svoja dejanja. Predsodki do Judov so se oblikovali skozi čas in se prenašali iz generacije v generacijo. Mnogi posamezniki, ki so živeli v takšnem okolju, so jih nezavedno in nekritično sprejemali. Dostikrat so oblasti pa tudi različne družbene skupine spodbujale posameznike k dejanjem, naperjenim proti Judom. Antisemitizem lahko tako razložimo tudi skozi različna dejanja proti Judom, ki so posledica iracionalnega sovraštva.

Pojem antisemitizem zajema tako politično gibanje kot ideologijo, ki izvirata iz srednje Evrope in sta privedla do holokavsta, a je tudi iracionalna, patološka različica etnocentričnega in religioznega protijudovstva. Antisemitizem lahko definiramo tudi kot kombinacijo vsega naštetega. (Beller 2007, 1) Omenjene definicije poudarjajo, da antisemitizem izhaja iz ločevanja Judov na osnovi različne verske ali etnične pripadnosti. Razlike se vežejo s predsodki, v čemer se kaže iracionalnost antisemitizma.

Tudi internetna stran zunanjega ministrstva ZDA definira antisemitizem kot sovraštvo do Judov, ki lahko temelji na religiozni ali etnični osnovi. Poudarja pa tudi, da je treba ločevati med legitimno kritiko neke politike, ki jo lahko izvajajo ali zagovarjajo pripadniki judovske skupnosti, in npr. kritiko, ki je po svoji vsebini antisemitska. (U.S. Department of State 2005)

Z različnimi definicijami skušajo avtorji uokviriti nek pojav, kot je npr. antisemitizem. Vsaka od definicij, posebej takrat, ko skuša razložiti nek kompleksen pojav, poudarja določne vidike, zgodi pa se tudi, da si definicije nasprotujejo ali jih je celo mogoče interpretirati različno. Tako bi težko dokazali, da imajo Judje skupen etnični izvor, saj je bil judaizem kot religija v določenem zgodovinskem obdobju izrazito proselitski in so ga prevzemale različne etnične skupnosti. Njihov domnevno skupen etnični izvor, iz katerega naj bi izhajale določene lastnosti in zaradi katerih naj bi njihova dejanja običajno škodila večinski etnični skupini, je bil del besednjaka antisemitov v 19. in 20. stoletju. Ker nekatere definicije povezujejo sovraštvo do Judov z njihovo etnično pripadnostjo, je pomembno, da jih razumemo v luči pravkar opisanega. Da bi popolnoma razumeli antisemitizem, njegove pojavne oblike, vzroke za njegov nastanek in predsodke, na katerih temelji, ga moramo proučiti skozi čas, skupaj z družbenimi procesi, s katerimi je neločljivo povezan.

Čeprav je skozi zgodovino obstajalo sovraštvo do različnih družbenih skupin, pa je bilo le redko katero sovraštvo tako univerzalno, tako globoko in tako trajno, kot je antisemitizem². Judje so bili osovraženi v poganskih kot tudi v religioznih in sekularnih družbah. Na iracionalno naravo antisemitizma lahko sklepamo tudi iz trditev, ki so same po sebi lahko zelo nasprotujoče. Jude so obtoževali, da so tvorci kapitalističnega in komunističnega sistema. Ožigosani so bili kot kozmopolitani brez korenin, a tudi kot etnični šoviniisti. Asimilirane Jude so označevali za peto kolono, ostale pa obtoževali in preganjali, ker so ostali ločeni. Mnogi so verjeli, da Judje pijejo kri Nejudom, da povzročajo kugo, zastrupljajo vodnjake, da pripravljajo zaroto za prevlado nad svetom, da so »morilci Kristusa«. (Prager in Telushkin 2003, 3)

Univerzalnosti, globine in trajnosti antisemitizma ne smemo posploševati. O univerzalnosti govorimo zaradi njegove prostorske razširjenosti v različnih družbenih sistemih in skozi čas, pri čemer se moramo zavedati, da povsod ni imel enake globine oziroma enakih pojavnih oblik. Tudi prostorska razširjenost, če podrobneje pogledamo, je bila omejena predvsem na evropski prostor. Kljub vsemu se je v sredini dvajsetega stoletja v najhujši obliki manifestiral kot genocid s fizičnim uničenjem šestih milijonov Judov, kar kaže na njegovo globino. Po drugi strani nekateri govorijo o večnem antisemitizmu, kar ni ustrezen pojem. Če bi bil antisemitizem res večen, potem bi bilo to mogoče interpretirati, kot da ni rešitve zanj. Sovraštvo do Judov, ki ga lahko označimo za antisemitizem, traja veliko več kot tisočletje, vendar pa ga danes sodobne demokratične družbe ne tolerirajo in si prizadevajo, da bi ga izkoreninile. Upoštevati moramo tudi, da ponekod večinsko prebivalstvo Judov ni sprejelo sovražno in jih je celo branilo pred izpadi antisemitov (Lindemann 2000a, 5).

Uspeha in tudi radikalizacije antisemitizma v 19. in 20. stoletju ne moremo popolnoma razumeti brez poznavanja zapuščine krščanstva v odnosu do judaizma. Judaizem kot monoteistična religija je predstavljal konkurenco krščanstvu. Ena izmed njegovih sestavin je verovanje, da so Judje od boga izbrano ljudstvo. Razlikovanje med Judi in Nejudi je moč zaznati že v Stari zavezi. (Lindermann 2000, 4) Judje so tako že v izhodišču drugačni. Kot prvoten vzrok protijudovstva se pojavlja verska nestrpnost do Judov. Vendar krščanstvo ni

² Nekateri avtorji ločujejo pojma protijudizem in antisemitizem. Christopher Leighton tako povezuje protijudizem predvsem s krščanstvom, medtem ko antisemitizem z modernim nacionalizmom in rasnimi teorijami (O'Hare 1997, 9).

bilo izključujoča religija. Nesoglasja in nestrpnosti, ki so temeljila na religiozni osnovi, je bilo mogoče preprečiti s prestopom Judov v krščanstvo (Jelinčič Boeta 2009, 274).

Fizično uničenje Judov kot končna sistemska rešitev, ki se v 20. stoletju pojavi in udejani kot cilj nacistične ideologije, vsekakor ni bil cilj protijudovskega delovanja krščanstva. Končni cilj krščanstva je bil spreobrnjenje Judov. V krščanski teologiji so Jude okrivili za Kristusovo smrt, zato so morali ostati v podrejenem, nesrečnem stanju, hkrati je bil to tudi dokaz posledic njihove slepote v odnosu do Kristusove božanskosti (Beller 2007, 11). Judje tako svoje grehe plačujejo s stanjem, v katerem se nahajajo, hkrati pa to skladno s krščansko teologijo ne pomeni, da bi zaradi tega morali biti fizično uničeni.

Neskladja med obema monoteističnima religijama pa so skozi zgodovino bila laično interpretirana na različne načine, tudi s konkretnim namenom, da bi se opravičilo preganjanje drugačnih. Osnovni krivdi Judov, ki jo je definiralo krščanstvo, so v srednjem veku sledile različne karakterizacije in obtožbe Judov, tudi s podporo cerkvenih in posvetnih oblasti. Jude so označevali za morilce krščanskih otrok, zastrupljevalce vodnjakov, povzročitelje kuge itd. Vsi ti predsodki so se razrasli v pravo mitologijo, ki se je vtisnila v zavest tako posameznikov kot nekaterih skupnosti. V primernih okoliščinah takšne posameznike in skupine ni bilo težko spodbuditi tudi k fizičnemu obračunavanju z Judi. Prvi večji poboj Judov v severozahodni Evropi kot »kristusovih morilcev« se je zgodil v času prve križarske vojne leta 1096. (Beller 2007, 13)

Sledila so omejevanja Judov pri opravljanju nekaterih poklicev. Na četrtem lateranskem zboru leta 1215 so sklenili, da morajo Judje nositi posebna oblačila, da bi jih tako ločevali od kristjanov. (Beller 2007, 13) V tistem času je krščansko vodstvo odločno nasprotovalo oderuštvu in kmalu je bilo za kristjane tudi prepovedano. Omenjeni proces je dosegel vrh leta 1313, ko je papež Klemen V. odredil popolno prepoved oderuštva. Zaradi cehovskih omejitev, ki so veljale za Jude, so bili Judje prisiljeni, da so opravljali »manj vredne« poklice. Zato so nekateri izmed njih začeli posojati denar. (Baum 2012, 17). Posojanje denarja vladajočim elitam pa je bil dvorezen meč. Po eni strani so Jude začeli povezovati z denarjem, kar je vodilo v nove predsodke, ki so se navezovali na domnevo o judovskem oderuštvu, po drugi strani pa je vodilo v preganjanje in celo njihov izgon iz nekaterih evropskih držav. Namreč, lažje je bilo z njimi obračunati kot pa plačati svoje dolgove. (Beller 2007, 14)

Tudi v 18. stoletju so Judje v Evropi živeli ločeno od preostalih nejudovskih skupnosti. Predvsem v srednji in vzhodni Evropi so jih obremenili s posebnimi davki, prepovedmi in drugimi omejitvami, ki so se ujemale s tradicionalno krščansko protijudovsko doktrino (Beller 2007, 23). Vendar je bilo 18. stoletje tudi čas sprememb, ki so Judom vzbujale upanje, da bodo deležni večje enakopravnosti in da bo konec protijudovskih ekscesov. V 18. stoletju je Evropo zaznamovalo razsvetljenstvo, s katerim se je oblikoval nov miselni tok z novimi vrednotami. Razsvetljenstvo je predstavljalo velik izziv krščanski politični moči, zagovarjalo je svobodo in enakost. Judje so ga sprejemali z odprtimi rokami. (Prager in Telushkin 2003, 114)

V državah, kjer se je razsvetljenstvo močneje uveljavilo, se antisemitizem ni razvil do najbolj radikalnih oblik. V Veliki Britaniji so bili Judje kmalu sprejeti kot enakopravni člani družbe. Beller navaja kot razlog politično tradicijo, ki se je kazala v parlamentarni ureditvi, in majhno judovsko skupnost v tej državi. Tudi v Franciji in Italiji je bilo manj antisemitizma kot v srednji in vzhodni Evropi. Kljub temu so se tudi na Zahodu pojavljali posamezni protijudovski ekscesi kot npr. Dreyfusova afera v Franciji, ko je bil stotnik Alfred Dreyfus leta 1894 po krivem obdolžen veleizdaje. (Beller 2007, 24-27)

Romanticizem v Nemčiji je bil odgovor na »nemoralno« (francosko) razsvetljenstvo in protest zoper »brezdušno in naravo uničujočo« (angleško) industrializacijo. Od samega začetka je bil trdno povezan z nemškim nacionalizmom. Imel je tudi protijudovski karakter. Judje naj bi največ pridobili prav z razsvetljenstvom in liberalizmom, medtem ko bi ostali pripadniki skupnosti oziroma nastajajočega nemškega naroda izgubljali zaradi razkroja tradicionalnih vrednot. Če je liberalizem temeljil na vključevanju in enakopravnosti, je nemški romanticizem Jude označil za nekaj, kar je nemškemu nacionalnemu telesu tuje. Kot smo videli, so Jude že v srednjem veku povezovali z denarjem. Kasneje je ta domneva sovpadala s trditvijo, da Judje stojijo za materialističnimi vrednotami kapitalističnega gospodarstva v škodo nemškega ljudstva in tradicije. Iracionalnost takšnih miselnih povezav se je stopnjevala z razširjanjem trditev, da so Judje izumili kapitalizem. (Beller 2007)

Vzpon nemškega nacionalizma je bil tesno povezan z razraščanjem vpliva liberalizma, kapitalizma in s porajanjem nove industrijske družbe. Za vse te procese, ki so ogrožali tradicionalne vrednote, je bilo najlažje okriviti Jude. Dejstvo je, da so Judje liberalizem sprejeli in ga dojemali kot rešitev, ki bo odstranila omejitve, s katerimi so se srečevali v

svojem življenju. Nekateri izmed njih so v tem obdobju gospodarsko uspeli. Takšne uspehe in liberalno usmerjenost Judov ni bilo težko izkoristiti kot dokaze, da so Judje v ozadju vseh sprememb v škodo nemškega ljudstva. S pojavom psevdoznanstvenih rasnih teorij je izključevanje Judov iz nastajajočega nemškega naroda dobilo dodatne potrditve, antisemitizem pa s tem nove dimenzije in nov zagon.

Glede na dejstvo, da so bili Judje v mnogih državah preganjani, so običajno podpirali tista politična in druga gibanja, ki so jim vlivala upanje v boljšo prihodnost. Vključeni so bili v revolucionarna gibanja v Evropi, kar je razlog, da so jih mnogi videli kot krivce za njihovo organizacijo. Krivi naj bi bili za nastanek in širjenje komunizma po svetu, pa tudi za kapitalizem in ne nazadnje za svetovno zaroto, s katero naj bi poskušali zavladati svetu.

Leta 1903 se v Rusiji prvič pojavijo Protokoli sionskih starešin, ki so očiten ponaredek ruske tajne policije, s katerim so utrdili mit o »judovski zaroti«. Kar je predstavljal Komunistični manifest marksistom, so Protokoli predstavljali antisemitom. Še danes služijo fundamentalistom, neofašistom in drugim antisemitskim skupinam po svetu za opravičevanje njihovih dejanj (Bronner 2003, 1). Razširili so se predvsem v obdobju po prvi svetovni vojni in revoluciji v Rusiji. Mnogo ljudi je celo verjelo, da so odkrili skriti razlog za tragične dogodke, ki so jim bili podvrženi v tistem obdobju (Judaica 2007, 6; 297). S širjenjem liberalizma in socializma, pa tudi z nadzorom tiska, s povzročanjem finančnih kriz, z ustanavljanjem in podpiranjem političnih strank naj bi Judje, kot je zapisano v Protokolih, poskušali zavladati svetu. (Brustein 2003, 276)

Sovraštvo do Judov je sprva izhajalo iz religioznih razlik, saj so kot verska skupnost konkurirali krščanstvu. Prve omejitve Judov so preprečevale, da bi kristjani prevzemali judovsko vero, medtem ko je bilo prevzemanje krščanske vere načeloma dobrodošlo. Prisotnost protijudovskih dogem v krščanstvu je omogočalo opravičevanje preganjanja Judov z različnimi nameni, hkrati pa je dalo zagon širjenju novih predsodkov. Postali so krivci za različne probleme, s katerimi so se srečevale skupnosti, četudi dejansko k tem problemom sami niso prispevali. V srednjem veku so bili krivi za povzročitev kuge, ki je prizadela neko skupnost, po prvi svetovni vojni pa, denimo, za poraz Nemčije. Na Vzhodu so se Judje srečevali z največjimi težavami, s pogromi. Predvsem v carski Rusiji, kjer je bil vpliv liberalizma šibkejši kot na Zahodu, so bili deležni največjih omejitev in preganjanj vse do leta

1917. Mnogi od njih so bili prisiljeni zapustiti domove in oditi v države zahodno od Rusije, kjer pa so s svojim prihodom še povečevali nestrpnost večinskega prebivalstva.

3.3 Oblike antisemitizma

Antisemitizem ima več oblik, čeprav gre v osnovi v vseh primerih za iracionalno sovraštvo do Judov. Razlike lahko zaznamo v podajanju vzrokov, ki naj bi vodili Jude v dejanja v škodo družbe. Oblike antisemitizma ne podajajo zgolj različnega videnja vzrokov, ampak se lahko izražajo tudi v različnem pristopu do reševanja odnosov z Judi. Religiozni antisemitizem, čeprav se je mnogokrat udeležil v obliki pogromov, ni imel istega naboja kot rasni. Vendar se lahko različne oblike antisemitizma tudi prepletajo in včasih težko potegnemo ločnico med njimi. Toliko bolj, ker se vsi napajajo iz istega rezervoarja predsodkov in mitov, ki se skoraj ne ali pa zelo počasi spreminja skozi čas.

Prvotno so bile na religiji temelječe razlike tiste, ki so navdihovale sovraštvo proti Judom. V tem primeru lahko govorimo o religioznem antisemitizmu. S pridobivanjem politične moči krščanstva v Evropi so bili Judje postopoma izrinjeni na rob tedanje družbe. Cerkev je sprejemala zakone, ki so vplivali na številne vidike njihovega življenja. Tako je bil prestop v judaizem prepovedan in se je kaznoval z usmrtnitvijo. Prisilno pokristjanjevanje Judov in požigi sinagog so bili nekaj običajnega od 5. stoletja dalje. Cilj religioznega antisemitizma je bil prisiliti Jude, da opustijo svojo vero in sprejmejo krščanstvo. Judov, ki so se spreobrili, cerkev ni diskriminirala in preganjala. (The Oxford Dictionary of the Jewish Religion 2011, 56)

Katoliška cerkev je skoraj od svoje ustanovitve pogosto spodbujala sovraštvo do judaizma in je tako postavila temelj, na katerem se je kasneje izoblikovalo rasno sovraštvo do Judov, ki se je sprevrglo v katastrofo. Šele z razglasom edikta drugega vatikanskega koncila leta 1962, znanega kot *Nostra Aetate*, je Katoliška cerkev naredila velik korak naprej glede opuščanja protijudovske teologije. (Grossman 2007, 100)

Odrinjeni na rob družbe so Judje postali krivci za številne probleme. Tako jim je bilo v srednjem veku, kot smo videli že v prejšnjem poglavju, dovoljeno, da so posojali denar, hkrati s tem pa so jih množice začele povezovati s pohleptom, oduševanjem, z obsedenostjo z denarjem ter z drugimi negativnimi osebnostnimi značilnostmi. Izvor teh predsodkov se sicer

tesno navezuje že na mit o Judih kot krivcih za Kristusovo smrt, saj naj bi ga izdali za denar (Finzi 1999, 13). Kasneje so uspehe Judov na gospodarskem področju povezovali s kapitalizmom, če pa so zagovarjali socialne pravice, pa so bili na Zahodu takoj označeni kot komunisti, ki rušijo obstoječi družbeni red. Gospodarski uspeh Judov in nanj vezani predsodki o judovskem pohlepu, oderuštvi itd. je bil tako vzrok za škodo, ki naj bi jo Judi povzročali družbi. V tem primeru lahko govorimo o ekonomskem antisemitizmu.³

Proti koncu 19. stoletja je imelo vedno več ljudi volilno pravico. Takratne politične stranke so za pridobivanje novih volilcev spretno igrale tudi na antisemitska čustva množic. Judje so najbolj pogosto podpirali liberalno ali socialistično usmerjene politične stranke, saj so jim programi teh strank ustvarjali upanje, da bodo nekoč tudi oni popolnoma enakopravni člani družbe. Konzervativne politične stranke so to posploševale in poudarjale povezanost Judov bodisi z liberalizmom bodisi s socializmom, jih obtoževale, da so krivi za nakopičene družbene probleme in s tem izrabljale antisemitska čustva prebivalstva za pridobivanje političnih točk. Vendar niso samo konzervativne politične stranke izrabljale predsodke proti Judom. Nekatere socialistično usmerjene politične stranke so počele prav to: borile so se proti prevladi »judovskega kapitalizma«. Judje naj bi si tudi s politično aktivnostjo prizadevali doseči svoje cilje, ki so jih antisemiti običajno enačili z željo po svetovni prevladi, domnevno na škodo celotne družbe. V tem primeru lahko govorimo o političnem antisemitizmu. (Beyond the Pale: The History of Jews in Russia)

Kulturni antisemitizem temelji na razlikovanju Judov od ostale družbe, znotraj katere živijo. Judovska kultura, ki izhaja iz drugačnih navad, drugačnega oblačenja, hranjenja in drugačnih religioznih navad, naj bi vodila v škodljiva dejanja Judov. (Niewyk in Nicosia 2000, 215) Pomembno je razlikovati različne oblike antisemitizma, čeprav se marsikdaj med seboj prepletajo in dopolnjujejo. V carski Rusiji, ki je bila večnacionalna država, antisemitizem ni imel očitnega rasnega predznaka. Temeljal je na kulturnih razlikah, ki jih je ustvarila dolgotrajna izolacija Judov. Poleg tega pa so jim podobno kot na Zahodu nadeli oznako »agenti sprememb«. Vladajoči režim jih je povezoval z revolucionarnimi gibanji, v ozadju katerih naj bi bili. (Orbach 1991, 196). O kulturnem antisemitizmu govorimo, ko je sovraštvo temeljilo na kulturnih razlikah, kadar pa je vladajoči režim Judje obtoževal, da stojijo za

³ Kakšni so bili predsodki do Judov v povezavi z ekonomskim antisemitizmom, nazorno kaže tudi mišljenje znanega francoskega antisemita Alphonsa Toussenela, ki je živel v 19. stoletju. Vsakega neproduktivnega »parazita«, ki živi od dela drugih, kot se je sam izrazil, je poimenoval jud. Oderuh, prekupčevalec z denarjem ter Jud so bili zanj sinonimi. (Finzi 1999, 24)

revolucionarnimi gibanji, pa o političnem antisemitizmu. Obstoječe kulturne razlike so antisemiti dekorirali s predsodki, v vsem skupaj pa so videli izvoren vzrok domnevnih dejanj, ki naj bi jih zagrešili Judje na škodo celotne družbe. Ta dejanja so bila lahko tudi politične narave, zato je včasih težko ločiti med različnimi oblikami antisemitizma.

V drugi polovici 19. stoletja je z naraščajočimi nacionalizmi dobilo sovraštvo do Judov nov zagon, saj so bili Judje označeni za raso (Finzi 1999, 23). Psevdoznanstvene rasne teorije so dokazovale, da so arijske in semitske biološke karakteristike popolnoma različne. Skladno z njihovimi tezami Judov tudi ni mogoče spremeniti, četudi bi bili vzgojeni v arijski družini. (Beller 2007, 57-60) Slabe značajske lastnosti, ki naj bi bile značilne za vse Jude, so pa v resnici le predsodki, kateri so se skozi zgodovino usidrali v kolektivno mišljenje, so te teorije povezovale z domnevno judovsko raso oziroma biološkim izvorom Judov. Govorimo o rasnem antisemitizmu. Treba je poudariti, da ima rasni antisemitizem podlago v religioznem. Razširil se je med ljudstvi, ki so bila več stoletji indoktrinirana z religioznim antisemitizmom (Laqueur 2003, 30).

Širitev rasnega antisemitizma je pomembna prelomnica v odnosu do Judov. Rasni antisemitizem se od drugih oblik antisemitizma, če le niso z njim prepletene, razlikuje v tem, da ni dopuščal asimilacije. Judje naj bi bili manj vredna rasa, kar naj bi bilo biološko pogojeno. Torej, skladno z logiko rasnega antisemitizma, Judov ni bilo mogoče spremeniti in jih asimilirati. Takšna logika je bila glede na družbeno realnost popolnoma zgrešena, saj so se mnogi Judje, tudi pod vplivom liberalizma, vključili v družbo in se asimilirali, če je to le bilo mogoče. Med gospodarsko uspešnimi Judi je bilo kar nekaj primerov opuščanja judaizma in celo sprejemanja krščanstva (Beller 2007, 37). Logika rasnega antisemitizma, ki je izločala Jude kot manjvredno raso, je bila kasneje vključena v nacistično ideologijo in je ideološko omogočila holokavst. Radikalizacija antisemitizma je zelo prispevala k političnemu organiziranju Judov in k postopni prevladi ideje o ustanovitvi judovskega nacionalnega doma, kasneje države. Udejanjenje te ideje so povzročile množice preganjanih Judov predvsem iz vzhodne in srednje Evrope, ki so polnile nacionalni dom.

4 Politično organiziranje Judov

4.1 Sionizem kot odgovor na antisemitizem

Pojem sionizem se je v sodobnem pomenu prvič pojavil konec 19. stoletja. Označuje gibanje, katerega cilj je bila vrnitev judovskega ljudstva v deželo Izrael (Judaica 2007, 21; 539). O sionizmu lahko govorimo tudi kot o nacionalnem gibanju, o gibanju s politično in ne samo praktično oziroma človekoljubno dimenzijo, ki je omogočil nastanek judovske države. Malo nacionalnih gibanj je spremenilo zgodovino nekega ljudstva tako radikalno, kot je sionizem spremenil zgodovino Judov. Sprva je imel sionizem tudi med Judi številne nasprotnike in je predstavljal le eno od številnih judovskih političnih gibanj. Kasneje, po katastrofi v Evropi, pa je postal za mnoge Jude simbol upanja za nadaljevanje njihovega obstoja. (Brenner 2006, 3)

Sionizem je nastal iz globoke razočaranosti judovskih skupnosti glede njihovega položaja v družbi, prežeti z antisemitizmom. Sionisti so trdili, da znotraj takšnih družb ni bilo prihodnosti za mnoge, večinoma vzhodnoevropske Jude. Edino mogočo rešitev so videli v množični emigraciji v Palestino, kjer bodo ustvarili zdravo družbo. Sionizem je bil usmerjen proti kulturni zapuščini getov, kjer so bili Judje nemočni in vdani v usodo. Da se je tradicija getov prekinila, se kaže tudi v zavračanju jidiša in obuditvi hebrejščine. Sionizem je klical po obnovitvi judovskega samospoštovanja. Usmerjen je bil tudi proti zagovornikom asimilacije, ki so prevladovali predvsem na Zahodu. (Laqueur 2006, 167-168)

Zagovorniki asimilacije so trdili, da nimajo kaj dosti skupnega z Judi, razpršenimi po svetu. Z zagovarjanjem sionističnih idej bi bili Judje izpostavljeni obtožbam, da so nelojalni, ogrožen bi bil njihov položaj znotraj družb. Le malo kdo si je resnično želel zapustiti domovino, oditi v daljno, revno Palestino in si tam ponovno zgraditi življenje. Vendar je Palestina, predvsem od konca 19. stoletja naprej, postala pribežališče mnogim preganjanim Judom. Naseljevanje Palestine je omogočilo uresničitev sionističnih ciljev, z radikalizacijo antisemitizma pa je sionistično gibanje pridobilo mnogo podpornikov.

Laqueur pravi, da se je sionizem okrepil zaradi antisemitskih gibanj, ki so dosegla višek z vzponom nacizma. Če ne bi bilo vse hujšega preganjanja Judov, bi sionizem še vedno obstajal v obliki majhne literarno-filozofske združbe. Politična sila je postal kot rezultat zunanjih

pritisikov in ne le zaradi ganljivih pozivov judovskih literatov po obnovi nacionalnega doma. (Laqueur 2003, 590)

Pojav sionizma lahko povežemo tudi z neuspešnostjo liberalnih idealov in zmanjševanjem upanja, da se bodo Judje integrirali v moderne evropske države. Kljub temu je večina sionistov ohranila liberalne nazore. Antisemiti so sionizem razlagali kot potrditev domnevnega dejstva, da je nekaj globoko v judovski zavesti, kar preprečuje njihovo asimilacijo. Obtožbe antisemitov so bile eden od razlogov, da je mnogo asimiliranih Judov zavračalo sionizem od samega začetka. (Lindemann 2000, 320) Asimilacija je bila racionalna rešitev bega pred antisemitizmom samo za posameznike in ne za judovske skupnosti kot celote (Prager in Telushkin 2003, 182). V procesu asimilacije bi Judje sčasoma prenehali obstajati, bili bi le državljani, ki bi morebiti ohranili judovsko vero. Vendar do popolne asimilacije vseh Judov, četudi bi obstajale ugodne okoliščine, verjetno ne bi prišlo v zelo kratkem času. Z razraščanjem rasnega antisemitizma pa je bila asimilacija v nekaterih predelih Evrope, četudi s strani Judov morda zaželeno, dejansko onemogočena. Sionizem je ponudil drugačno rešitev »judovskega vprašanja« – množično migracijo v Palestino, ki se je začela uresničevati zaradi pogromov proti Judom. Ponujal je eno od mogočih rešitev »judovskega vprašanja«, ki pa je lahko uspela le ob radikalizaciji antisemitizma.

Sionizem je zelo povezan s krizo, s katero se je soočala večina Judov ob koncu 19. stoletja. Zaradi razraščanja antisemitizma v Evropi in zaradi ekonomskega nazadovanja predvsem na Vzhodu so začeli dvomiti, da je integracija v nacionalne države uresničljiva. Povečalo se je nezaupanje v tradicionalno življenje, hoteli so spremembe. (Chowers 2012, 2) O resnično slabem položaju Judov na Vzhodu so poročali celo nekateri antisemitski časopisi. Priznali so, da je večina ruskih Judov zaradi lakote prepuščena počasni smrti (Laqueur 2003, 57). Poiskati je bilo treba novo pot, ki jo je predstavljal sionizem – v temelju sekularno gibanje. Dvignil je samozavest mnogih Judov in jim dajal upanje v boljšo prihodnost, ni pa preprečil antisemitizma in tudi ni mogel rešiti vseh Judov pred fizičnim uničenjem. Tudi množična migracija v Palestino ni bila mogoča zaradi mnogih ovir; od finančnih, organizacijskih do različnih pogledov med samimi Judi glede rešitve »judovskega vprašanja«. Vseeno je sionizem omogočil izoblikovanje judovskega nacionalnega doma, varnega zatočišča za preganjane Jude, in s tem mnoge izmed njih rešil pred fizičnim propadom ali uničenjem.

4.2 Razvoj in različni pristopi v okviru sionizma

Sionizem je mnogokrat opredeljen kot po celem svetu razširjeno politično gibanje, ki ga je sprožil Theodor Herzl leta 1897. Sicer se je koncept sionizma izoblikoval še pred tem v mnogih publikacijah, v katerih je bila predstavljena nepretrgana judovska zgodovina in teze o Judih kot o narodu. (Laqueur 2003, 40) Dr. Leon Pinsker je tako že leta 1882 anonimno izdal delo z naslovom *Autoemanzipazion* (Samoemancipacija), kjer je zagovarjal vrnitev Judov v lastno deželo, s čimer bi se izenačili z drugimi evropskimi narodi, ki so si želeli narodne osvoboditve (Jelinčič Boeta 2009, 282). Herzlovi pogledi so bili zelo podobni pogledom njegovega predhodnika. Če bi poznal Pinskerjevo delo *Autoemanzipation*, ne bi nikoli napisal znamenitega dela *Der Judenstaat* (Država Judov) je trdil Herzl. (Judaica 2007, 21; 546) Judje so v večjem številu naseljevali Palestino tudi že pred začetkom sionizma kot političnega gibanja. Ljubitelji Siona (heb. *Hibbat Zion*), ki so bili bolj človekoljubno kot politično gibanje, so se že v 80. letih 19. stoletja zavzemali za emigracijo Judov v Palestino. (Laqueur 2003, 77) Prvi sionistični kongres v Baslu leta 1897 tako označuje začetek sionizma kot glavne politične sile v moderni zgodovini Judov (Zerubavel 1995, 13), medtem ko se je idejno izoblikoval mnogo prej.

Na prvem sionističnem kongresu v Baslu je bil sprejet uradni program sionističnega gibanja, v katerem je bil zapisan njegov cilj – zagotoviti judovskemu ljudstvu javno priznan, legalen oziroma z zakonom zaščiten dom v Palestini. (Laqueur 2003, 106) V programu se je komisija, ki ga je sestavila, namenoma izognila besedi država, saj ni hotela delovati proti Otomanskemu cesarstvu, katerega del je bilo tudi ozemlje Palestine in ki bi lahko naseljevanje dovolilo ter ga legaliziralo. Prav tako ni hotela prestrašiti nekaterih krogov znotraj judovskih skupnosti. (Judaica 2007, 3; 203)

Herzl se je kot vodja sionističnega gibanja zavzemal, da bi dobil podporo takratnih velesil za oblikovanje judovskega nacionalnega doma. V pogovorih z Otomanskim cesarstvom, ki je bilo precej zadolženo, se je zavzemal za uresničitev vsaj približka postavljenega cilja v zameno za odplačilo turških dolgov, čeprav je sionistično gibanje samo imelo finančne težave. (Laqueur 2003) V političnem dokumentu, ki bi Judom zagotavljal pravice na ozemlju, ki so ga začeli naseljevati, je videl edino pot – pot, ki jo z drugo besedo imenujemo politični sionizem. Herzl je nasprotoval preoblikovanju sionizma v orodje postopne naselitve Palestine. Pomoč naseljem, čeprav majhna, je bilo le popuščanje njegovim nasprotnikom v sionističnem

gibanju – zagovornikom praktičnega sionizma (Judaica 2007, 21; 547). Kot je trdil Herzl, bi šele politično soglasje takratnih velesil omogočilo množično emigracijo Judov v Palestino. Zagovorniki praktičnega sionizma pa so po drugi strani zagovarjali večjo podporo naseljevanju Palestine ne glede na soglasje takratnih velesil oziroma Otomanskega cesarstva. Trdili so, da bo že s postopnim naseljevanjem Palestine nastala osnova za politično akcijo v prihodnosti (Laqueur 2003, 134).

Praktični sionizem je sistematično spodbujal in organiziral naseljevanje Judov v Palestini. Glavni poudarek je dajal praktičnemu delu in ustanavljanju novih agrikulturnih naselbin. V Palestini naj bi ustvarjale takšne družbene in gospodarske okoliščine, ki bi prinesle politične spremembe. Po drugi strani je politični sionizem trdil, da je problem Judov vseevropski in zato obstaja dovolj prostora za politično sodelovanje med sionističnim gibanjem in vladami evropskih držav. (Agassi 1999, 116) Izkazalo se je, da je postopno naseljevanje Judov, zaradi katerega se je spreminjala družbena struktura v Palestini, pripomoglo k ustanovitvi države Izrael. Kljub temu pa je bila potrebna tudi politična in kasneje vojaška akcija, ki je omogočila naseljevanje Judov v večjem številu.

Po Herzlovi smrti se je začel uveljavljati t. i. sintetični sionizem, ki je naseljevanje Judov v Palestini povezal s političnim delovanjem za podporo mednarodne skupnosti. Prvi je pojem formuliral Chaim Weizmann v govoru na 8. kongresu sionističnega gibanja leta 1907. (Goldman 2009, 95) Na zasedanju je bila sprejeta resolucija, ki je enakovredno poudarjala obe ideji, in sicer političnega kot praktičnega sionizma (Birnbaum 1990, 45), vendar se zaradi tega polemike med zagovorniki obeh pristopov niso končale. Še vedno je obstajala dilema, ali zbrana finančna sredstva znotraj sionističnega gibanja takoj investirati v ustanavljanje novih naselbin ali z njimi varčevati in jih sprostiti, ko bo masovna emigracija izvedljiva. (Laqueur 2003, 150)

Kulturni sionizem je temeljil na misli Ahad Ha'ama, ki je kritiziral oba pristopa, političnega in praktičnega. Trdil je, da Palestina ne bo nikoli sposobna zagotoviti fizične varnosti vsem Judom, saj je preprosto premajhna. Tako bo diaspora ostala največja judovska skupnost tudi ob najboljših pogojih za naseljevanje v Palestini. Glede na to, da Palestina ne more rešiti političnih in ekonomskih problemov Judov v celoti, jo je Ahad Ha'am videl kot kulturni center, ki bo inspiracija za vse Jude po svetu. (Birnbaum 1990, 46) Judje bodo pred odhodom v Palestino deležni predhodnih priprav, da bi se okrepila njihova nacionalna zavest in

pripravljenost na samožrtvovanje. Za Ahad Ha'ama je bilo bistveno kulturno delovanje, skozi katerega bodo Judje pripravljene na sionizem, hkrati pa bodo zaščiteni pred kulturno sterilizacijo in asimilacijo. (Judaica 2007, 21; 546) Zanj in za njegove somišljenike je bila ena univerza pomembnejša kot sto naselbin. Vplival je na mnoge vodilne Jude, predvsem tiste z Vzhoda. (Laqueur 2003, 152 in 162) Tako je skupina mladih intelektualcev pod vplivom kulturnega sionizma Ahad Ha'ama, vključno s Chaim Weizmannom, imela cilj, da oblikuje novo sekularno judovsko kulturo, ki bo temeljila na hebrejskem jeziku. (Brenner 2006, 101) Kulturni sionizem je bil pomemben za oblikovanje judovskega naroda.

Velik korak na poti uresničitve sionističnih ciljev je pomenila Balfourjeva deklaracija, ki jo je 31. oktobra 1917 sprejel britanski vladni kabinet. Dva dni kasneje jo je britanski zunanji minister Arthur J. Balfour poslal vplivnemu judovskemu bankirju Lionelu W. Rothschildu. Pri sprejetju deklaracije je imel pomembno vlogo Chaim Weizmann, ki je ob ustanovitvi države Izrael postal njen prvi predsednik. (Judaica 2007, 3; 85 in 89) Sprejetje deklaracije je bil korak, za katerega so se neuspešno prizadevali zagovorniki političnega sionizma s Herzlom na čelu. Deklaracija je poudarjala naklonjenost britanske vlade do sionističnih teženj in do ustanovitve nacionalnega doma v Palestini za judovsko ljudstvo (Balfourjeva deklaracija).

Balfourjeva deklaracija je predstavljala oporno točko, na katero so se sklicevali sionisti pri ustanavljanju države Izrael. Kljub vsemu je bila deklaracija napisana tako, da jo je bilo mogoče interpretirati na različne načine. Britanci so kasneje večkrat trdili, da deklaracija nikoli ni ciljala na ustanovitev judovske države. Njeno sprejetje je mogoče povezati s situacijo na bojiščih med prvo svetovno vojno, ki v letu 1917 ni bila preveč ugodna za sile antante. Z zagotovitvijo podpore sionistom so se Britanci nadejali sionistične propagande v prid antantnim silam. (Laqueur 2003, 201-202)

Med prvo svetovno vojno Britanci niso skušali samo pridobiti podporo Judov, temveč tudi Arabcev. Igrali so dvojno igro, dajali nasprotujoče si obljube, ki jih ni bilo mogoče uresničiti. V času, ko se je glede Palestine Weizmann še pogovarjal z Britanci, je bil podpisan sporazum McMahon-Hussain. Sporazum je Arabcem obljubljal priznanje neodvisnosti v zameno za njihov upor proti Turkom. Še nevarnejši za cilje sionističnega gibanja je bil Sykes-Picotov sporazum iz leta 1916, s katerim so si Britanci in Francozi razdelili vplivna območja v arabskem svetu. Manjši del Palestine, severno od črte Akra – Galilejsko jezero, naj bi po vojni

pripadal Francozom, medtem ko so določbe glede Jeruzalema ostale nejasne. Sporazum je britansko vlado omejil v pogajanjih s sionisti. (Laqueur 2003, 189-190)

Sionisti so od vsega začetka namenjali malo pozornosti nastajajočemu nacionalnemu gibanju Arabcev. Večina se je začela zavedati, da je mogoč obsežnejši konflikt med Arabci in Judi, šele po večjih neredih in spopadih, ki so izbruhnili v letu 1921. Herzl je predvideval, da bosta oba naroda živela v sožitju. Predvideval je širjenje evropskih civilizacijskih norm in odprte družbe, kjer bo prostora za vse. Kot pravi Laqueur, so sionisti Arabce spoštovali, zanje so bili oddaljeni, nerazviti bratranci, saj naj bi imeli skupen semitski izvor. Niso jih sovražili, vendar so bili popolnoma obsedeni s svojim nacionalnim gibanjem. Tako niso opazili arabskega nacionalnega preroda in včasih se je zdelo, da jim odrekajo pravico do njega. (Laqueur 2003, 209, 211 in 230) Judje, ki so prihajali v Palestino, so izhajali iz drugačnega kulturnega okolja in niso govorili jezika Arabcev, kar je onemogočilo, da bi med obema skupnostnima nastalo sožitje. Misel, da bodo Arabci preprosto navdušeni nad novimi kulturnimi pridobitvami, se je izkazala za napačno. Tudi razvijajoče se gospodarstvo, ki je Arabcem prineslo boljši gnotni položaj v primerjavi s sosednjimi deželami, ni moglo preprečiti naraščajočih konfliktov. Strah Arabcev, da bodo Judje v Palestini postali večinsko prebivalstvo, se je vseskozi krepil, s tem pa tudi intenzivnost in obseg konfliktov. Večina Arabcev je videla rešitev samo v arabski Palestini in v popolni ustavitvi naseljevanja Judov. Po drugi strani so bili Judje v Palestini, ki so bili soočeni s preganjanji in zatiranjem v Evropi in so tudi že imeli izkušnje z ustanavljanjem prvih obrambnih organizacij po pogromih v Rusiji v začetku 20. stoletja, pripravljeni odgovoriti na grožnje. Vse to je vodilo v spiralo konfliktov, ki traja vse do današnjih dni.

Uradno stališče sionistov je bilo, da Palestina pripada tako Arabcem, ki tam živijo, kot tudi vsem Judom. Radikalno spremembo odnosov med Arabci in Judi so povzročili nemiri v Palestini leta 1929. Popolnoma nov element, ki se je pojavil v konfliktu, je bilo spodbujanje verskega fanatizma med arabskimi množicami. Okrepilo se je napačno tolmačenje med sionististi, da ne gre za nacionalni upor Arabcev, temveč ima vir v »religiji in krvi«. (Laqueur 2003, 247 in 256) Še vedno so upali, da je mogoče sožitje, čeprav se med njimi že pojavljajo tudi bolj radikalne ideje. Vladimir Jabotinsky⁴, eden od vodilnih znotraj revizionističnega

⁴ Vladimirja Jabotinskega označujejo tudi kot nacionalista, čeprav s poslušom za demokracijo in liberalizem, ki je verjel v militarizem kot sredstvo za doseganje sionističnih ciljev. Verjel je, da je konflikt z Arabci neizbežen, vprašanje, kdo bo vladal Palestini, pa bo rešeno z vojaško konfrontacijo. Bil je ustanovitelj mladinskega gibanja Betar, ki je gojilo vojaške vrednote. (Eisen 2011, 161) Njegovo razmišljanje je del doktrinarne repertoarja revizionističnega gibanja, katerega ustanovitelj je bil.

gibanja, je trdil, da sionizem ni mogoč brez judovske večine v Palestini. Resnični vzrok antisemitizma naj bi bil posledica dejstva, da so Judje povsod manjšina. Revizionisti so zahtevali, da se jasno opredeli končni cilj sionizma – ustanovitev judovske države. (Laqueur 2003, 256-258)

Revizionistično gibanje, nastalo sredi dvajsetih let 20. stoletja, se je zavzemalo za revizijo sionizma v smislu vračanja k njegovim koreninam oziroma političnemu konceptu, kot ga je opredelil Herzl. (Shavit 1988, 31) Glavna predpostavka revizionističnega sionizma je bila, da dokler bo britanski mandatni⁵ režim v Palestini v osnovi anitisionističen, ustanovitev države z judovsko večino na celotnem ozemlju Palestine ni mogoča. Revizionisti so kritizirali sistem imigracijskih certifikatov, ki so jih dodeljevale mandatne oblasti in je omogočal le manjše priseljevanje Judov. Gospodarske in družbene metode, ki bodo omogočile najštevilčnejšo imigracijo v najkrajšem mogočem času, morajo vključevati zasebno iniciativo in investicije zasebnega kapitala v industrijo ter intenzivno kmetijsko pridelavo. Kljub temu da so revizionisti zelo kritizirali britansko politiko, so vseeno menili, da je z Britanci mogoče konstruktivno sodelovati, četudi le na podlagi odločnega političnega pritiska na njihovo vlado. (Judaica 2007, 17; 260) Revizionizem je predstavljal desno usmerjene, protisocialistične elemente znotraj sionističnega gibanja.⁶ (Brenner 2006, 105)

Le nekaj let po prvem sionističnem kongresu v Baslu so socialistične stranke postale sestavni del sionističnega gibanja, v treh desetletjih pa je delavski ali socialistični sionizem postal njegova najmočnejša politična sila. Jedro socialističnega sionističnega gibanja so predstavljali predvsem Judje z Vzhoda, ki so v Palestino emigrirali v letih 1904 do 1906. Med njimi so bili kasnejši voditelji socialističnih strank, sionističnega gibanja in države Izrael. (Laqueur 2003, 270 in 282) Socialistični sionistični krogi so že od samega začetka kritizirali osredotočenje le na oblikovanje judovskega nacionalnega doma, po drugi strani pa zanemarjanje judovskega delavskega razreda in iskanja socialne pravičnosti (Judaica 2007, 21; 222).

⁵ Mandatni sistem je bil ustanovljen po prvi svetovni vojni z Versajsko mirovno pogodbo z namenom upravljanja ozemelj, ki sta jih izgubili Nemčija in Otomansko cesarstvo, dokler ne bi zmogla doseči neodvisnosti. Mandat v Palestini, ki je bil ratificiran v Društvu narodov 24. junija 1922, je pridobila Velika Britanija. (Judaica 2007, 13; 457-458)

⁶ Leta 1933 so revizionisti z Vladimirjem Jabotinskim na čelu zapustili Sionistično organizacijo. Misleč, da večini znotraj sionističnega gibanja primankuje discipline in aktivnosti pri doseganju ciljev, so ustanovili Novo sionistično organizacijo. Ta vzporedna politična struktura je delovala do leta 1946, ko so se vrnil v okrilje Sionistične organizacije. (Tessler 1994, 207)

Na socialistični sionizem ne moremo gledati kot na enotno gibanje, ki ima enake poglede na ustanovitev judovskega nacionalnega doma. Razlikoval se je tudi od ostalih sodobnih socialističnih gibanj. Evropske komunistične in socialistične stranke so največkrat zavračale sionizem kot buržoazni projekt. Rešitev judovskega vprašanja so videle v okviru internacionalnega boja proletariata proti kapitalizmu. Z neizbežno revolucijo, ki naj bi prinesla novo svetovno ureditev, naj bi bili odpravljeni tudi vsi vzroki, ki so privedli do antisemitizma. Rešitev, ki jo je ponujal socialistični sionizem, pa ni bila popolnoma skladna z omenjeno ideologijo, saj je vključevala izoblikovanje judovskega nacionalnega doma.

Že konec 19. stoletja je v Rusiji nastalo judovsko gibanje z imenom *Po'alei Zion* (Delavci Siona), katerega ideologija je združevala sionizem in socializem. Sestavljale so ga številne lokalne skupne, kasneje tudi politične stranke izven Rusije, leta 1907 pa je bila ustanovljena svetovna zveza *Po'alei Zion*. (Judaica 2007, 16; 244) Med skupinami, ki so delovale v okviru socialističnega sionizma, je bila najbolj marksistično usmerjena. Antisemitizem naj bi tako izhajal iz anomalij ekonomskega položaja Judov, ki bodo odpravljene z ustanovitvijo lastne države. S tem bi se med internacionalno socialistično revolucijo Judje konstituirali kot eden izmed socialističnih narodov. (Brenner 2006, 104) Privrženci *Po'alei Zion* v Palestini so sčasoma začeli voditi samostojnejšo politiko. Bili so bolj predani sionističnim ciljem in začeli so postopoma opuščati radikalno socialistično ideologijo.

V nasprotju s *Po'alei Zion* je bila sicer socialistično usmerjena politična stranka *HaPo'el HaZa'ir* (Mladi delavec) manj ideološka. Judje si morajo najprej pridobiti svoje ozemlje in se nato usmeriti v delo kot najpomembnejšo vrednoto, ki jim bo omogočila preživetje. (Brenner 2006, 104) *HaPo'el HaZa'ir* se je leta 1930 združila s konkurenčno sionistično socialistično delavsko stranko *Ahdut HaAvoda*, ustanovljeno leta 1919, v stranko *Mapai* (Izraelska delavska stranka). Od pomembnejših gibanj v okviru socialističnega sionizma velja omeniti še *HaShomer HaZa'ir*, ki je precej prispeval k širjenju kibucev v Palestini.

Ugotovimo lahko določene vzporednice med socialističnim sionizmom in socialističnimi gibanji drugod po svetu, ki se kažejo v obstoju levega, radikalnega, in desnega, reformističnega krila znotraj gibanja. Oboji so sicer sprejeli koncept, da se bo moral judovski proletariat v Palestini šele oblikovati. Medtem, ko je bilo levo krilo usmerjeno v širjenje kibucev, je bilo desno bolj pragmatično in se je uspešno zavzemalo za pravično družbo in politično prevlado socialističnega sionizma. Judovska skupnost v Palestini je bila tako izredno

egalitarna. Ob ustanovitvi države Izrael so se plače razlikovale v razmerju zgolj 1: 2,5. Levo usmerjene je moč ločiti od desnih tudi po njihovi zunanjepolitični orientaciji. Kljub sovražnemu odnosu komunističnih gibanj in kasneje tudi Sovjetske zveze do sionizma so bolj ali manj zagovarjali proletarski internacionalizem. Arabskega delavca so imeli za zaveznika v boju za socialistično dvonacionalno Palestino, vendar so se kmalu soočili z realnostjo. Ob napadu so se morali braniti, ne glede na razredno pripadnost napadalcev. Sčasoma so bili radikalni slogani in ideologija opuščeni. (Laqueur 2003, 335-336)

Rabi Yehudah Alkalai, sefardski Jud, rojen v Sarajevu, je bil eden od predhodnikov modernega sionizma, a tudi utemeljitelj religioznega sionizma. Že v tridesetih letih 19. stoletja je pozval k ustanovitvi judovskih kolonij v Palestini kot prvem koraku k odrešenju. Zavzemal se je za človekovo iniciativo v procesu, ki vodi k odrešenju in ki ga je večina vernih Judov imela za domeno boga. (Encyclopedia of Religion 2005, 1; 263) Podobno je menil tudi rabi Tsevi Hirsch Kalischer, Alkalaiev sodobnik, ki je menil, da je človekov prispevek k odrešenju nujen. (Encyclopedia of Religion 2005, 8; 5069) Takšen pogled na odrešenje je bil popolnoma nov, radikalen in kot takega so ga religiozni krogi zavrnil. Omogočil je opravičevanje, spodbujanje in aktivno vključevanje vernih Judov v dejavnosti za oblikovanje judovskega nacionalnega doma, kljub temu da je bil sionizem v osnovi sekularno gibanje.

Religiozni sionisti so trdili, da se naseljevanje svete dežele in cilji političnega sionizma popolnoma ujemajo z religiozno tradicijo in so celo zaželeni. Mesijanski vidik vrnitve v Sion je bil v tem primeru marginaliziran. Sekularno sionistično gibanje bi se moralo skladno z njihovo doktrino osredotočiti na vprašanje kulture in izobraževanja. Po 5. sionističnem kongresu so bile v okviru Sionistične organizacije dovoljene različne frakcije oziroma federacije. Religiozni sionisti so se pod vodstvom rabija Isaaca Jacoba Reinesa združili v gibanje *Mizrachi*, kar je akronim za duhovni center. (Brenner 2006, 103)

Splošni sionisti so bili izvorno zelo ohlapna politična skupina znotraj sionističnega gibanja, ki ni spadala ne v okvir religioznih ne socialističnih skupin in sprva ni imela svojega političnega programa. V letu 1931 je bil na ustanovni konferenci Svetovne zveze splošnih sionistov sprejet njen program. Načela, ki jih je vseboval, so ostala doktrinalna osnova splošnih sionistov tudi kasneje. Poudarjali so, da so Judje kot narod ter Izrael kot domovina pomembnejši od razrednih in sektaških interesov. Zavzemali so se za spodbujanje naseljevanja, za spodbujanje zasebnega podjetništva ter za ukinitvev strankarskega nadzora nad

izobraževalnimi, zdravstvenimi in drugimi družbenimi institucijami. Svetovna zveza splošnih sionistov ni zdržala dolgo kot enotna organizacija. Nastali sta dve frakciji. Splošni sionisti – A so bili bližje socialističnim skupinam znotraj sionističnega gibanja, splošni sionisti – B pa desnim skupinam. (Judaica 2007, 7; 439)

Sionizem ni bilo nikoli popolnoma enotno ideološko gibanje, ki bi podalo en odgovor na vprašanje, kako doseči postavljeni cilj – ustanovitev judovskega nacionalnega doma – in kakšen naj ta dom bo. Vsem sionistom je bil cilj sicer skupen, vendar so bile poti, ki naj bi vodile do tega cilja, različne. V samem začetku so nastala trenja med zagovorniki političnega in praktičnega sionizma, ki so dajali prednost vsak svojim rešitvam glede oblikovanja judovskega nacionalnega doma. Z vidika ideologij pa v osnovi lahko ločimo vsaj štiri smeri: revizionistični sionizem, socialistični sionizem, religiozni in splošni sionizem. Pri proučevanju sionizma lahko kaj kmalu ugotovimo, kar samo po sebi ni nič neobičajnega, da se tudi pogledi posameznih pripadnikov znotraj različnih smeri sionizma razlikujejo in se skozi čas spreminjajo. Kljub temu so se zagovorniki različnih poti znotraj sionizma, predvsem pa Judje v Palestini, v ključnih trenutkih znali poenotiti veliko bolj, kot je to uspevalo Arabcem. Pri poenotenju ne smemo zanemariti vpliva dejanske situacije oziroma ogrožanja obstoja judovskih skupnosti v Evropi zaradi širjenja antisemitizma, v Palestini pa zaradi vedno bolj intenzivnih spopadov z arabsko skupnostjo. Cilj sionizma – oblikovanje judovskega nacionalnega doma in ustanovitev države Izrael – pa je zahteval politično in tudi vojaško organiziranje Judov.

4.3 Politično organiziranje Judov in nastanek države Izrael

Na prvem sionističnem kongresu leta 1897 v Baslu je bila ustanovljena Sionistična organizacija. Sionizem je tako postal moderno, demokratično gibanje, opremljeno z instrumenti za politične in druge aktivnosti s ciljem ustanovitve judovskega nacionalnega doma. Najpomembnejši instrumenti Sionistične organizacije, ustanovljeni že med Herzlovim predsedovanjem, so bili: Judovska kolonizacijska banka (1899), Judovski nacionalni sklad (1901), s katerim so zagotavljali nakupovanje zemljišč v Palestini, in uradno glasilo Sionistične organizacije *Die Welt*. (Judaica 2007, 21; 576-577)

Sionistična organizacija je imela več svojih organov. Sionistični kongres, katerega predstavnike so volili člani Sionistične organizacije, je sprejemal finančno politiko, izbiral

predsednika, izvršni odbor, glavni svet ter kongresno sodišče. V Herzlovih časih se je sestajal enkrat na leto, kasneje načeloma vsako drugo. V obdobju med kongresi, še posebej v času, ko so bili ti vse redkejši, je pomembno vlogo opravljal glavni svet. Sprejemal je pomembnejše odločitve, ki so se nanašale na Sionistično organizacijo in njene cilje. Izvršni odbor, ki je opravljal izvršno funkcijo, je bil za svoje delo odgovoren kongresu in glavnemu svetu, katerih sklepe je uresničeval. Kongresno sodišče je presoјalo legalnost sprejetih odločitev ostalih organov, predsednik pa je bil vrhovni predstavnik Sionistične organizacije in hkrati tudi član izvršnega odbora s polnimi pooblastili. (Judaica 2007, 21; 577-579)

Herzl je v svoj dnevnik v času prvega sionističnega kongresa zapisal: »Tukaj sem ustvaril judovsko državo«. Zasedanje sionističnega kongresa je močno spominjalo na judovski parlament, Herzlovo predsedovanje Sionistični organizaciji pa na vlogo voditelja države ali predsednika vlade. Sionistični kongres kot politični forum, ustanovitev Judovske kolonizacijske banke, izdajanje uradnih publikacij v številnih jezikih za obveščanje privrženecv, vse to je na nek način potrjevalo Herzlovo trditev, ki jo je zapisal v dnevnik. (Judaica 2007, 21; 547) Če Herzlovo trditev vzamemo dobesedno, potem lahko rečemo, da z ustanovitvijo Sionistične organizacije še ne moremo govoriti o izoblikovanju judovske države, vendar pa so bili postavljeni močni temelji, na katerih se je le-ta gradila. Sprožil se je proces političnega organiziranja, ki je vodil do ustanovitve države. Herzlova trditev je tako v prenesenem pomenu točna. Z ustanovitvijo Sionistične organizacije so Judje dobili izredno aktivno politično telo, oblikovano na mednarodni ravni, ki je z vsemi svojimi instrumenti pripeljala do ustanovitve države Izrael.

Pred pojavom prvih sionističnih političnih strank je bila Sionistična organizacija oblikovana izključno na teritorialni osnovi. Lokalne skupine so se združevale v regionalne zveze, ki so bile podrejene teritorialnim odborom v posameznih državah. Kasneje, z uveljavljanjem ideoloških trendov v okviru združevanj, lahko govorimo o dualizmu kot značilni strukturi Sionistične organizacije. Skupine lahko ločimo na teritorialni osnovi – teritorialne zveze, ki so vključevale posameznike ne glede na njihova prepričanja in so sprva popolnoma prevladovali – ter skupine na ideološki osnovi – politične stranke. Prvi ideološki skupini sta bili že omenjeni *Mizrahi* (1902) in *Po'alei Zion* (1907). Šele po nekaj desetletjih delovanja se je postopoma vzpostavilo razmerje v prid zadnjih. Na začetku so vse pripadnike teritorialnih zvez imenovali kar splošni sionisti, kasneje pa so se pod vplivom splošnega trenda postopne

prevlade strank tudi sami izoblikovali v stranko in celo razpadli na dve frakciji. (Judaica 2007, 21; 577-578)

Judovsko kolonizacijsko banko so si sionisti zamišljali kot finančni instrument, v kateri bodo imeli varno shranjen denar za sionistično gibanje. Delovala naj bi po tržnih načelih. Eno od osnovnih načel sionističnega gibanja je bilo, da gibanje ni namenjeno dobrodelnosti, temveč mora učiti in spodbujati samostojnost judovske skupnosti. Po drugi strani so sionisti priznavali, da potrebujejo finančno moč kot podporo diplomatskim prizadevanjem za uresničevanje ciljev sionističnega gibanja. Namen Judovske kolonizacijske banke je tudi bil, da se spodbuja gospodarski razvoj, in krepijo judovska naselja v Palestini, a tudi spodbujanje razvoja trgovine in industrijskih dejavnosti ter dajanje posojil. (Jewish Colonial Trust) V Palestini je dejavnost potekala preko podružnične banke *Anglo-Palestine Company*. (Medoff in Waxman 2008, 115)

Finančne zaloge Judovske kolonizacijske banke, pridobljene s prodajo njenih delnic, so bile na začetku zelo skromne. Bogati Judje večinoma niso bili naklonjeni sionističnem gibanju in niso bili pripravljene vlagati večjih količin denarja v sionistične projekte. Herzl se je zavedal moči, ki bi jih zagotavljala zbrana finančna sredstva. V diplomatskih pogajanjih z Otomanskim cesarstvom, ki je bilo zelo zadolženo, je kljub temu da so bila zbrana sredstva skromna, Turkom obljubljal ugodna posojila v zameno za dovoljenje, da se lahko v Palestini naseljujejo Judje. Njegova diplomatska prizadevanja žal niso obrodila sadov, finančna sredstva Sionistične organizacije pa so ostala tako skromna, da jih več let niso upali razkriti. (Laqueur 2003, 108) Kljub vsemu ne smemo zanemariti vloge Judovske kolonizacijske banke, ki je preko svoje podružnice v Palestini posameznikom in organizacijam omogočala dolgoročna posojila, s tem pa posredno gospodarski razvoj in razvoj judovskih naselij v Palestini.

Judovski nacionalni sklad je bil ustanovljen leta 1901 na 5. sionističnem kongresu z namenom nakupovanja zemljišč in razvoja Palestine. S skladom, ki se je financiral z donacijami, je upravljal izvršni odbor Sionistične organizacije. (Lehn in Davis 1988; 21) Poleg nakupa zemljišč, ki so sicer ostala v lasti sklada in na katerih so nastala številna judovska naselja, šole ter druge javne ustanove, se je sklad ukvarjal tudi z nekaterimi drugimi dejavnostmi, ki so bila v prid razvoja Palestine, kot so pogozdovanje, gradnja vodnih zbiralnikov ter drugih pomembnih objektov. (Judaica 2007, 11; 308-309) V letu 1920 je Sionistična organizacija

ustanovila še *Keren Hayesod* (Palestinski kapitalni sklad). Namenjen je bil neprofitnem financiranju naseljevanja Palestine ter spodbujanju gospodarskih podjetij v sodelovanju z zasebnim kapitalom. Prispevke so zbirali v obliki prostovoljnega letnega davka, katerega minimum je bil določen. (Judaica 2007, 12; 82)

Z vidika procesa izoblikovanja judovskega nacionalnega doma je izredno pomembna sindikalna organizacija *Histadrut* (Generalna federacija judovskih delavcev), ki je bila ustanovljena leta 1920. Dve glavni politični sili v okviru socialističnega tabora *HaPo'el HaZa'ir* in *Ahdut HaAvoda* do tedaj nista uspeli poenotiti stališča glede združitve sindikatov. Vendar je njihovo članstvo postopoma postajalo vse bolj pragmatično in ni videlo koristi v ločenosti sindikatov ter v podvajanju prizadevanj in aktivnosti v prid delavcev. Ustanovljena je bila večstrankarska komisija, ki naj bi preučila možnosti za formiranje enotnega sindikata, kar ji je po nekajmesečni razpravi tudi uspelo. (Laquer 2003, 305-306) *Histadrut* je imel izredno moč in ni bil le sindikat, ampak tudi lastnik številnih podjetij, ki so se ukvarjala z različnimi dejavnostmi: od proizvodnje hrane, lahke industrije, gradbeništva, transporta do bančništva. S tem je bil tudi delodajalec številnim delavcem, katerih pravice je zagovarjal. (Van Creveld 1998, 22 in 29)

4. člen mandata Društva narodov za Palestino govori o Judovski agenciji, katere namen naj bo sodelovanje z mandatno administracijo na področju gospodarskih, socialnih in drugih vprašanj, ki se nanašajo na izoblikovanje judovskega nacionalnega doma in interese judovskega prebivalstva v Palestini. Vlogo agencije priznava Sionistični organizaciji, dokler je po mnenju mandatnih oblasti ustrezno organizirana. (Mandat Društva narodov za Palestino) Takšno vlogo je Sionistična organizacija imela od leta 1922, ko so Britanci pridobili mandat nad Palestino, do razširitve Judovske agencije v letu 1929.

Weizmann si je od začetka dvajsetih let 20. stoletja prizadeval pridobiti pomoč in podporo številnih Judov, ki niso bili pripadniki sionizma. Idejo o ustanovitvi nacionalnega doma v Palestini je hotel približati čim širšemu krogu judovske populacije po svetu ter s tem zagotoviti boljši položaj v diplomatskih prizadevanjih za uresničitev ciljev sionizma in tudi povečati finančno podporo gibanju. Judovsko agencijo je želel preoblikovati v politično telo, ki bo predstavljalo celotno judovsko prebivalstvo. Njegova prizadevanja so naletela na odpor med sionisti in med tistimi Judi, ki niso bili pripadniki sionizma. Prvi so se bali, da bi si judovski bogataši pridobili vpliv nad sionizmom, drugi pa so sioniste obtoževali, da jim gre

samo za nacionalizem, ki ga postavljajo pred usodo Judov. Kljub različnim pomislekom so se udeleženci sionističnega kongresa na 14. zasedanju leta 1925 načeloma strinjali, da bo v prihodnje polovica sedežev v Judovski agenciji pripadala članom, ki niso sionisti. Vztrajali pa so, da pridobljena zemlja ostaja javna last, da ima judovsko delavstvo pomembno vlogo v procesu naseljevanja ter da je treba spodbujati kulturo in uporabo hebrejščine. (Laqueur 2003, 467-468) Do ustanovitve Judovske agencije, skladno s prizadevanji Weizmanna in načelnim strinjanjem na 14. sionističnem kongresu, je prišlo šele štiri leta kasneje.

Leta 1929 se je Judovska agencija na novo oblikovala z vključitvijo predstavnikov judovskih skupnosti različnih držav, ki niso bili pripadniki sionističnega gibanja. Predsednik Sionistične organizacije je hkrati postal predsednik tudi razširjene Judovske agencije. Kljub težavam, ki jih je povzročala mandatna oblast, je imela Judovska agencija močan vpliv na razvoj judovskega nacionalnega doma v Palestini. Od Sionistične organizacije je prevzela *Keren Hayesod* (Palestinski kapitalski sklad), s pomočjo katerega je zagotavljala pomoč judovski skupnosti v Palestini, omogočala usposabljanje imigrantov za življenje v Palestini in njihovo nastanitev, organizirala javno zdravstvo ter zagotavljala delo. (The New Jewish Encyclopedia 1976, 239) Judovska agencija je bila vseskozi pod vplivom Sionistične organizacije. Tudi za vse njene člane, ki niso bili pripadniki sionističnega gibanja, bi lahko rekli, da so že s samim vstopom v Judovsko agencijo podprli uresničitev sionističnih ciljev. Lahko rečemo, da ti člani samo uradno, na deklarativni ravni niso bili pripadniki sionističnega gibanja.

Hudi nemiri v Palestini v letu 1929, v katerih je bilo ubitih 133 Judov, več sto pa ranjenih, so postavili na preizkušnjo odnos Britancev do sionistov. Britanci so ustanovili posebno komisijo, ki je raziskovala vzroke za nastanek nemirov. Odgovornost za prelivanje krvi so sicer naprtili Arabcem, vendar so po drugi strani poudarili, da sovraštvo do Judov izhaja iz razočaranja Arabcev glede uresničevanja njihovih nacionalnih teženj in strahu za njihovo gospodarsko prihodnost. Izkazalo se je, da ni bilo napredka glede arabskih zahtev po samoupravi in da v primerjavi z Judi in njihovo Judovsko agencijo, Arabci niso imeli podobnega organa in s tem direktne povezave z mandatno oblastjo. (Laqueur 2003, 490-491) Z vidika politične organiziranosti so Arabci precej zaostajali za Judi, kar je povzročalo konflikt. Britanci so skušali umirjati razmere tako, da so se vse bolj odmikali od obljub, ki so jih dali Judom z Balfourjevo deklaracijo.

Do reinterpretacije Balfourjeve deklaracije je prišlo že leta 1922 z izdajo Bele knjige, na katero so vplivali arabski nemiri v letih 1920 in 1921. Z njo so Britanci zagotavljali, da se obljuba o vzpostavi judovskega nacionalnega doma ne nanaša na Palestino kot celoto. Zagotavljali so, da niso obljubili judovske Palestine. Judje naj bi le našli svoj nacionalni dom znotraj Palestine in živeli v sodelovanju in medsebojnem spoštovanju z Arabci. Napovedali so prilagoditev priseljevanja Judov gospodarskim zmožnostim regije, saj novi priseljenci ne smejo postati breme celotnega prebivalstva Palestine. (Bela knjiga, 1922)

Passfieldova bela knjiga iz leta 1930, ki je sledila nemirom v Palestini v letu 1929, je bila še močnejši udarec sionističnim ciljem v primerjavi z Belo knjigo iz leta 1922. Če so slednjo sionisti z razočaranjem sprejeli, pa je Bela knjiga iz leta 1930 naletela na njihovo nasprotovanje. V njej so Britanci poudarjali pomen zagotavljanja pravic Arabcev v Palestini, ki naj bi bile ogrožene zaradi priseljevanja Judov. Poudarili so, da primanjkuje kmetijskih zemljišč, potrebnih za preživetje novih imigrantov, in potrdili začasno ustavitev priseljevanja. (Bela knjiga, 1930) Kljub dejstvu da se je po nemirih leta 1929 začel trend zaostrovanja britanske politike do Judov, pa je kmalu prišlo do izboljšanja odnosov in imigracija je bila ponovno mogoča. Število Judov, ki so se od začetka mandata do leta 1930 za stalno naselili v Palestini, je bilo relativno majhno.⁷ Šele zaostrovanje razmer v Evropi zaradi vzpona nacizma je v naslednjih letih močno okrepilo judovsko imigracijo. Britanska politika do sionizma, ki se je po pritiskih Arabcev zaostrovala, je bila sionistom jasen znak, da lahko v prihodnosti zaradi vedno pogostejših konfliktov pričakujejo še hujše omejitve glede njihovih ciljev.

V tridesetih letih 19. stoletja se je izkazalo, da je judovski nacionalni dom v Palestini postal rešitev tudi številnim preganjanim Judom, ki bi sicer emigrirali na Zahod, predvsem v Združene države Amerike. Razmere v Palestini niso bile enostavne niti z gospodarskega vidika niti ne zaradi vse bolj intenzivnih konfliktov med Arabci in Judi in s tem negotove prihodnosti judovskega nacionalnega doma, vendar je Palestina kmalu ostala edina možnost rešitve mnogim Judom. Nacizem v Evropi si je kot končni cilj postavil fizično uničenje Judov, s katerim bi dokončno onemogočili domnevno »svetovno judovsko zaroto«. Hitler je na Jude gledal kot na talce, s čimer naj bi omejeval »sovražno delovanje« sionistov in drugih judovskih organizacij. Da bi bila situacija še bolj tragična, tudi Zahod ni bil pripravljen

⁷ Od leta 1919 do 1930 je v Palestino imigriralo 112.721 Judov ali v povprečju okoli 9.300 na leto. Za primerjavo: v obdobju od leta 1933 do 1939, ko so se razmere v Evropi zaostrovale, je v Palestino imigriralo 235.170 Judov ali povprečno okoli 33.600 na leto. (Judaica 2007, 10; 334)

sprejeti številnih Judov. Soočal se je s posledicami velike gospodarske recesije, ki so okrepile tako psihološke kot politične ovire širjenju zatočišč za judovske begunce. Vendar Judje iz srednje Evrope niso mogli čakati na izboljšanje gospodarskih razmer ter na to, da bi prebivalci na Zahodu zavrgli strah in predsodke pred Judi. (Laqueur 2003, 501-504).

Obdobje med leti 1936 in 1939 v Palestini je zaznamovano z arabskim uporom tako proti britanskim mandatnim oblastem kot proti Judom. Upor je bil del arabskega nacionalnega gibanja s široko podporo ljudskih množic. Hkrati z začetkom upora je bilo ustanovljeno prvo politično telo celotne arabske skupnosti v Palestini – Arabski visoki odbor pod vodstvom jeruzalemskega muftija Amin el Husseinija. Arabci so zahtevali, da se eksperiment judovskega nacionalnega doma prekine. Ustaviti bi se morala prodaja zemljišč in naseljevanje Judov, hebrejščina kot uradni jezik pa ukiniti. Palestina naj bi postala neodvisna arabska država. Izjave nekaterih arabskih veljakov so dobivale tudi antisemitske podtöne.⁸ Sionisti so se v tem času soočali z najmanj tremi različnimi pritiski: širjenje antisemitizma v Evropi, arabski napadi na judovska naselja v Palestini in omejitve sionizmu, ki so jih postavljale britanske mandatne oblasti. Zaradi vseh teh pritiskov je večina sionistov sprejela načelo, da nihče od obeh sprtih narodov ne sme dominirati nad drugim.⁹ (Laqueur 2003, 513-515)

Za preučitev vzrokov in okoliščin nemirov v Palestini so Britanci leta 1937 ustanovili Peelovo komisijo, ki je ugotovila, da poenotenje stališč sprtih strani ni mogoče, zato je predlagala, da se Palestina razdeli na dve državi. Okoli 5000 km² ozemlja, ki bi vključeval tudi del Šaronske ravnine in Galileje, naj bi pripadal judovski državi, majhno območje, vključno z Jeruzalemom in koridorjem do Jaffe, naj bi ostalo pod britanskim mandatom, preostali del Palestine naj bi skupaj s Transjordanijo tvoril arabsko državo (Arab Revolt in Palestine). Načrt je predvideval tudi preseliteve prebivalcev. Naletel je na ostro kritiko Arabcev, ki so ga v celoti zavrnili, a tudi sionistov. Načrt delitve, kakršnega je predlagala Peelova komisija, je Sionistična organizacija označila za nesprejemljivega, vendar so kljub pridržkom sprejeli princip delitve. Izvršni odbor sionistične organizacije je bil pooblaščen, da se z britansko vlado pogaja glede natančnih določb za ustanovitev judovske države. (Judaica 2007, 15; 586) Ne nazadnje je bila

⁸ Abd Al Hadi, eden vidnejših arabskih politikov v Palestini, je trdil, da so Judje bolj oderuški kot drugi narodi. Spraševal se je, kako naj Arabci v majhni Palestini prenašajo 400.000 Judov, če 60 milijonov Nemcev, ki so civiliziran in kulturni narod, ne more prenašati 600.000 Judev. (Laqueur 2003, 515)

⁹ Weizmann je zatrdil, da Judje ne bodo nikoli zahtevali več kot polovice sedežev, če bi bilo ustanovljeno zakonodajno telo, ne glede na to, kakšno bo v prihodnosti izoblikovano razmerje med obema populacijama. David Ben Gurion, kasneje prvi predsednik vlade Izraela, je celo zapisal, da ni cilj sionizma ustanoviti izključno judovsko državo, pa tudi ne dominacija nad Arabci. (Laqueur 2003, 515)

Judom ponujena država, ki bi jim, čeprav majhna, ob razraščanju antisemitizma v Evropi pomenila veliko.

Britanci so leta 1938 ponovno poskušali ugotoviti, kakšne so možnosti delitve Palestine na dve državi, ki bi ustrezala obema sprtima stranema. Ustanovljena je bila Woodheadova komisija, ki pa se ni mogla popolnoma zediniti glede delitvenega načrta. (Judaica 2007, 21; 37-38) Izkazalo se je, da je delitev Palestine na dve državi neizvedljiva, zato so Britanci spremenili svojo politiko. V letu 1939 izdani MacDonalddovi beli knjigi je bil zapisan cilj, da naj se ustanovi palestinska država, v kateri bodo zaščiteni interesi Arabcev in Judov. Sprejete so bile tudi omejitve glede judovskega naseljevanja in kupovanja zemljišč. V naslednjih petih letih naj bi dovolili prihod 75.000 imigrantov, kasneje pa bi se naseljevali le s soglasjem Arabcev. (Bela knjiga, 1939) Britansko politiko moramo gledati tudi v luči zaostrovanja razmer v Evropi in začetka druge svetovne vojne. Palestina je bila v zaledju Sueškega prekopa strateško pomembno ozemlje, zato so poskušali urediti razmere tako, da so popuščali Arabcem. Bela knjiga iz leta 1939 je pomenila udarec sionističnim ciljem in prispevala k iskanju nove, učinkovitejše politike sionistov. Povečali so organizirano ilegalno imigracijo in celo začeli prve sabotaže proti mandatnim oblastem. Zaradi zaostrovanja razmer pred drugo svetovno vojno so sionisti svoja stališča radikalizirali in za svoj cilj odkrito postavili ustanovitev judovske države.

V maju 1942 je bila v New Yorku izredna sionistična konferenca, ki so se je zaradi vojne udeležili predvsem ameriški in kanadski sionisti. Delegati so sprejeli Biltmorsko deklaracijo, ki je podala jasen odgovor MacDonalddovi beli knjigi. Konference so se udeležili tudi tisti sionistični voditelji, katerim so razmere to dopuščale, vključno s predsednikom Sionistične organizacije Weizmannom in predsednikom izvršnega organa Judovske agencije Ben Gurionom. (Judaica 2007, 3; 699) Na konferenci so potrdili zavrnitev MacDonalddove bele knjige iz leta 1939 ter zanikali njeno moralno in zakonsko veljavnost. Povojna ureditev, ki bo sledila zmagi protifašističnih sil, ne more temeljiti na miru, pravici in enakosti, če ne bo dokončno rešeno vprašanje judovskega doma. Judovska agencija naj bo pooblaščen za nadzor imigracije in razvoj Palestine. Palestina pa bo kot judovska skupnost vključena v strukturo novega demokratičnega sveta. (Biltmorska deklaracija)

Konec vojne kljub genocidu nad Judi, ki se je zgodil v Evropi, ni prinesel sprememb britanske politike do Palestine. Ogromno število razseljenih judovskih beguncev, ki so preživeli

holokavst, je želelo emigrirati v Palestino, vendar je bilo naseljevanje še vedno omejeno. Sionisti so zahtevali dovoljenja za 100.000 beguncev, ki pa jih britanske oblasti niso hotele izdati. Takšna britanska politika je bila posledica bojazni, da se bo z novimi priseljenci konflikt med Arabci in Judi še bolj zaostрил, kar bi zahtevalo dodatne britanske enote za umiritev razmer in s tem dodatne stroške. Ocenjevali so, da so arabske države prozahodno usmerjene in, če se z njimi vzpostavi pravilen odnos, tudi dejavnik stabilnosti v regiji. Po drugi strani so menili, da je sionizem moteč element, ki slabi položaj Zahoda. Ob takem odnosu se je povečevalo število napadov na britanske oblasti in spopadov z Arabci. Britancem je bilo treba pokazati, da bodo plačali visoko ceno za vztrajanje pri politiki Bele knjige iz leta 1939, kot je dejal poveljnik Hagane. (Laqueur 2003, 565-566)

Že v novembru 1945 sta vladi Velike Britanije in ZDA imenovali Angloameriški odbor z nalogo, da preuči problem judovske imigracije. Raziskal je položaj Judov v Evropi in poskušal oceniti, koliko jih želi imigrirati zaradi razmer, v katerih so se znašli. Predlagal je, da se takoj odobri prihod 100.000 tistih judovskih beguncev, ki so bili žrtve nacističnega preganjanja, ter da se opusti politika omejevanja iz MacDonalldove bele knjige. Britanci so predlog zavrnil, kljub temu da ga je predsednik ZDA Truman sprejel. Konflikt v Palestini pa se je čedalje bolj zaostroval, kar je Britance privedlo do odločitve, da palestinsko vprašanje prenesejo na Organizacijo združenih narodov. (Judaica 2007, 15; 584)

Združeni narodi so 15. maja 1947 ustanovili Poseben odbor za Palestino (United Special Committee on Palestine – UNSCOP), ki so ga sestavljali predstavniki enajstih držav. Znotraj odbora sta se izoblikovali dve mogoči rešitvi prihodnosti Palestine. Predstavniki Indije, Irana in Jugoslavije so se zavzeli za enotno državo s federativno ureditvijo. Federativne oblasti bi nadzorovale zunanjo politiko, nacionalno obrambo, imigracijo in gospodarske dejavnosti. Predstavniki preostalih osmih držav¹⁰ pa so se zavzeli za razdelitev Palestine na dve državi ob hkratni ekonomski uniji. Sionisti so zavrnil plan, ki je predvideval federacijo, medtem ko so Britanci ter praktično vse arabske države nasprotovali delitvi. ZDA so bile sprva skeptične do predlagane delitve in s tem do ustanovitve judovske države, vendar so kasneje ta predlog podprle. Delitev Palestine je podpirala tudi Sovjetska zveza. (Laqueur 2003, 579-581)

¹⁰ Države, ki so se zavzele za delitev, so bile: Avstralija, Češka, Gvatemala, Kanada, Nizozemska, Peru, Švedska, Urugvaj.

29. novembra 1947 je o večinskem predlogu Posebnega odbora za Palestino glasovala Generalna skupščina Združenih narodov. Sprejela je Resolucijo številka 181, s katero je bil podprt predlog o delitvi Palestine na judovsko in arabsko državo. Za resolucijo je glasovalo 33 držav, med njimi tudi ZDA in Sovjetska zveza, zavrnilo jo je 13 držav, 10 pa se jih je vzdržalo. Med vzdržanimi državami najdemo tudi Veliko Britanijo in Jugoslavijo. (Resolucija Generalne skupščine Združenih narodov št. 181) Odločitvi je sledil množičen upor ogorčenih Arabcev, s čimer je Palestino počasi zajel kaos. Britanci niso bili več zmožni nadzorovati razmer in so se odločili, da se dokončno umaknejo iz Palestine do 16. maja 1948. (Laqueur 2003, 583)

Odločilna in hkrati izredno težka naloga judovske skupnosti v Palestini je bila, da okrepi svoje obrambne zmožnosti. Arabske države so namreč že napovedale, da bodo Palestino okupirale takoj, ko jo bodo Britanci zapustili. Sirija niti ni bila pripravljena čakati tako dolgo, saj je v februarju s pomočjo svojih vojaških častnikov in prostovoljcev pomagala v Palestini organizirati Arabsko osvobodilno armado. Položaj je bil še toliko težji, ker so Britanci oboroževali sosednje arabske države, medtem ko so ZDA razglasile splošni embargo na orožje. Judovska skupnost je s tem imela dodatne težave pri zagotavljanju oborožitve. (Laqueur 2003, 583) Ne glede na arabske grožnje je bila država Izrael razglašena 14. maja 1948. Sledila je krvava vojna.

5 Vojaško organiziranje Judov

5.1 Vojaško organiziranje Judov in antisemitizem

Po atentatu na ruskega carja Aleksandra II. v letu 1881, ki so mu sledili pogromi nad Judi, se je Palestina srečala s prvim množičnejšim priseljevanjem Judov. Naslednji večji val je sledil pogromom, ki so pretresli judovsko skupnost nekaj več kot dvajset let kasneje in so se okrepili ob porazu Rusije v vojni z Japonsko. Van Creveld navaja, da je bilo skupno število imigrantov okoli 40.000, čeprav naj bi jih po oceni v Palestini ostala le polovica. Večinoma so bili to Judje, ki so pripadali najrevnejšim slojem. (Van Creveld 1998, 6 in 7). Prevladujoči razlog, zaradi katerega so se odločili, da zapustijo svojo dotedanjo domovino, pri večini niso bile ideje o oblikovanju judovskega nacionalnega doma, temveč beg pred razraščajočim se antisemitizmom. Palestina kot revna dežela za mnoge izmed njih ni bila končni cilj. Šele radikalizacija antisemitizma in vedno manjša pripravljenost Zahoda, da sprejema množice pregnanih Judov, je zahteve po judovskem domu postavilo v novo luč. Za mnoge Jude je bila to edina možnost preživetja. Radikalni antisemitizem je vzniknil na območju vzhodne in srednje Evrope vzporedno z razraščanjem nacionalizmov in ostalih procesov v smislu sprememb družbenih struktur, ki so se kazale tudi v oblikovanju nacij. Ti procesi so imeli drugačno naravo na Vzhodu kot na Zahodu. Oblikovanje judovske nacije se je sicer začelo pod vplivom nastajanja nacionalnih držav, vendar je tudi bilo izzvano z antisemitizmom, ki je hkrati omogočil njeno udejanjanje. Da bi se judovska skupnost ohranila in preživela, je morala odgovoriti na radikalizacijo antisemitizma tudi z obrambnimi organizacijami. Eden od stebrov suverenosti kasnejše države Izrael, katere nastanek je omogočil prav antisemitizem, je njena vojska. Za zavarovanje nastanka države Izrael pa je bilo potrebno vojaško organiziranje.

Zahteva po lastni državi in vojaško organiziranje Judov nista imela podlage v judovski religiji. Sand navaja, da mnoge rabinske prepovedi niso dopuščale hitenja k odrešenju in torej selitve k njegovemu viru. Ena od treh slavnih zaobljub v babilonskem Talamudu pravi, da je Gospod ukazal Judom, naj se ne upirajo drugim ljudstvom. (Sand 2010, 196) Tudi judovski učenjaki v diaspori so se bolj ali manj izogibali temam, kot so judovski upori proti Rimljanom v prvem in drugem stoletju. To lahko povežemo tudi z dejstvom, da judovska religija v nobenem primeru ne dopušča samomora. (Van Creveld 1998, 10) Vsak upor močnejšemu nasprotniku je bilo tako mogoče okarakterizirati kot samomorilsko dejanje. S pojavom sionizma je bilo treba tudi znotraj nacionalne interpretacije zgodovine oblikovati oziroma poudariti tiste

teme, ki bodo omogočile oblikovanje judovske nacije. Treba je bilo razbiti mit o »strahopetnem Judu«, poiskati in povzdigniti junaška dejanja Judov v preteklosti in oblikovati zgodovinski spomin, ki bo omogočil tako nastanek judovskih vojaških organizacij kot tudi judovske države.

Na začetku 20. stoletja so bile oblikovane prve judovske vojaške organizacije zaradi antisemitizma, ki je terjal nedolžna življenja judovskega prebivalstva. Po pogromu v Kišinjevu leta 1903 so Judje začeli razmišljati o obrambnih skupinah, ki so jih kasneje tudi ustanavljali. Tako se istega leta prvič organizirano uprejo napadalcem in ruski carski vojski v mestu Gomel. (Judaica 2007, 18; 261-262) Pri organiziranju prvih obrambnih skupin ni šlo izključno za reakcijo na pogrome, temveč tudi za nezaupanje v oblast, ki je stala za pogromi. Strah pred stopnjevanjem nasilja in podpora ruskih oblasti antisemitizmu je privedla do ključnega preloma v dotedanjem razmišljanju in obnašanju neke judovske skupnosti in s tem k obrambnemu organiziranju Judov. Obstaja tudi neposredna povezava med judovskimi obrambnimi skupinami, ki so nastale po pogromu v Kišinjevu in prvimi judovskimi vojaškimi organizacijami v Palestini. Ustanovitelji obrambne organizacije Bar Giora, ki se je kasneje razširila v Hašomer, so bili člani judovskih obrambnih skupin že v Rusiji. (Goldstein 1998, 19)

5.2 Hašomer

Leta 1905 se je v Palestini oblikovala skupina, ki je bila kasneje osnova prve judovske obrambne organizacije Bar Giora. Idejni oče te skupine, ki je imela v načrtih ustanovitev organizacije za obrambo judovske skupnosti, je bil Yisrael Shohat. Leta 1904 je v Palestino imigriral iz Rusije, kjer je bil, tako kot praktično celotna judovska skupnost, priča antisemitizmu. Znotraj te skupine so se izoblikovala načela, na katerih je temeljila kasnejša Bar Giora, poimenovana po voditelju upora proti Rimljanom v letih 67 do 73 n. št. (Goldstein 1998, 18 do 21). Poimenovanje kaže na vpliv prebujajočega se sionizma ter nakazuje povezanost ideje o ponovni judovski naselitvi Palestine s hkratno potrebo po zaščiti tega procesa. Bar Giora je bila predhodnica Hašomerja.

Da bi razumeli nastanek prvih judovskih vojaških organizacij v Palestini, moramo poznati okolje, v katerem so nastajale. Več kot 80 % Judov je živelo v mestih, Arabcev pa manj kot 20 %. Družbena struktura arabske populacije je bila tradicionalna in je temeljila na klanih,

nekakšnih razširjenih družinah, v katerih je bilo pogosto tudi več kot tisoč ljudi. Nadzorovali so ozemlja v velikosti do nekaj sto kvadratnih kilometrov, pogosto so bili v sporih s sosednjimi klani in so se z njimi spopadali. Običajno so spori med arabskimi klani nastali zaradi pašnikov, vodnih virov, sadnih dreves na ozemljih, ki so si jih prilaščali. Judje, ki so ob pritisku antisemitizma v Evropi prihajali v Palestino, so se naseljevali na zemljiščih, katera so kupovale različne judovske organizacije. V novoustanovljenih judovskih naseljih na podeželju je kmalu prišlo do prvih konfliktov med Arabci in Judi. (Van Creveld 1998, 6 in 7) Z naselitvijo Judov in tudi glede na klansko družbeno strukturo Arabcev, kjer so bili medsebojni spori že nekaj običajnega, je bilo samo vprašanje časa, kdaj bo prišlo do konflikta med posameznimi arabskimi klani in judovsko skupnostjo. Ti prvi spori niso temeljili na nacionalizmu, ampak je šlo bolj za vprašanje nadzora nad zemljo, izkoriščanje virov itd. Judovske skupnosti so v začetku za zaščito svojih naselij najemale Arabce, čeprav se že takrat pod vplivom sionizma pojavljajo ideje o lastnih obrambnih organizacijah.

Leta 1909 je bila ustanovljena obrambna organizacija Hašomer, ki so jo tvorili pripadniki predhodne Bar Giore. Bila je številčno dokaj šibka, saj je na višku štela okoli sto članov, od katerih je desetina izhajala iz ruskega mesta Gomel, znanega po pogromih nad Judi. Če je bilo treba, je organizacija za varovanje najela stražarje, ki niso bili njeni člani, temveč so delali po pogodbi. Hašomer so najemala predvsem različna judovska podjetja, ki so kupovala zemljišča, ter kmetje za varovanje zemljišč. (Van Creveld 1998, 13)

Pripadnikom Hašomerja, kot pred tem pripadnikom Bar Giore, so bili sprva za vzgled Čerkezi, ki so jih najemali Arabci, domnevno zaradi njihovega poguma in neustrašnosti, za varovanje svojih posesti. V Palestino so prišli s Kavkaza, ki ga je zasedala Rusija. Pripadniki Hašomerja so se tako oblačili v mešanico arabskih in čerkeških oblačil, nekateri od njih so celo obvladali arabščino. (Judaica 2007, 8; 382) Kljub temu je Hašomer, še posebej v primerjavi z Bar Gioro, naredil preskok v poslanstvu in organizaciji. S prebujanjem arabskega nacionalnega gibanja je narava sporov dobivala nove karakteristike, konflikti z Arabci so bili vedno bolj pogosti, zato se je pojavila potreba po zaščiti celotne judovske skupnosti in ne le posameznih naselij. Tako je Shohat, opogumljen z dosežki¹¹ Hašomerja, predlagal, da v Palestini ustanovijo judovsko obrambno organizacijo, ki bi preseгла dotedanjo. Njeno jedro bi

¹¹ Hašomerjeva velika prednost je bila izobrazba njegovih članov in povezave z nekdanjimi domovinami. Tako so npr. imeli stroj za polnjenje nabojev s smodnikom, kar je bila v tistih časih veliko več, kar so zmogli njihovi arabski nasprotniki. (Van Creveld 1998, 15)

sestavljali pripadniki Hašomerja, dopolnili bi ga z rezervisti, ki bi bili vpoklicani v primeru nevarnosti. (Van Creveld 1998, 15-16)

V času prve svetovne vojne so otomanske oblasti prepovedale politična gibanja, številne časopise, vso simboliko, ki ni bila povezana z Otomanskim cesarstvom, prav tako različne parade, ki so jih radi izvajali tudi pripadniki Hašomerja. Odnos oblasti do judovske skupnosti je bil zaznamovan z dejstvom, da je večina Judov prihajala iz sovražne Rusije. Mnogi od njih so bili za oblasti sumljivi, Hašomer pa je bil osumljen probritanskih aktivnosti. Med judovsko skupnostjo kot tudi znotraj Hašomerja so bila deljena mnenja glede odnosa do Otomanskega cesarstva. Nekateri so zagovarjali lojalnost, drugi so v kaotičnih razmerah prve svetovne vojne videli priložnost, da se dežela znebi turške nadvlade. Tako so spomladi 1916 Shohat in še nekateri njegovi somišljeniki načrtovali prevzem Jeruzalema, ki bi ga kot darilo predali Britancem. Načrt je bil neuresničljiv. (Van Creveld 1998, 16) Otomanske oblasti so med prvo svetovno vojno izgnale iz Palestine precej sionistov in judovskih imigrantov. Mnogi izmed njih so našli zatočišče v Egiptu pod britansko upravo in bili kasneje vključeni v judovsko legijo. V takšnih razmerah je bil Hašomer prisiljen preiti v ilegalo.

Hašomer je bila številčno šibka organizacija, njen cilj je bil, da zaščiti judovske skupnosti na celotnem ozemlju Palestine. Kljub dejstvu, da je bila organizacijsko mnogo uspešnejša, kot so bili njeni arabski nasprotniki, pa tega cilja ni mogla uresničiti v celoti zaradi maloštevilnosti njenih pripadnikov, ki niti niso nosili uniform niti niso bili dovolj disciplinirani. Večina njih je opravljalo druga, običajno kmečka dela, svoj prosti čas pa so namenjali dejavnostim organizacije. Vendar je Hašomer skupaj s predhodnico Bar Gioro postavil temelj, na katerem so se skozi obdobje številnih konfliktov gradile obrambne zmogljivosti judovske skupnosti. Bil je vir ponosa in navdiha številnim mladim sionistom in je imel velik ugled v diaspori (Medoff in Waxman 2008, 92). Končno je bil ovržen mit o »strahopetnem Judu«.

Z ustanovitvijo Hagane leta 1920 je bil Hašomer postopoma razpuščen. Manjše skupine njegovih pripadnikov so razpustitvi nasprotovale in se niso hotele vključiti v Hagano. Ti pripadniki so ohranili samostojne obrambne organizacije na lokalni ravni vse do konca dvajsetih let. (Medoff in Waxman 2008, 92).

5.3 Judovska legija

Ob začetku prve svetovne vojne se med sionisti, kljub načelni opredelitvi za nevtralnost, pojavita še dva popolnoma nasprotna koncepta vloge Judov v konfliktu. V novembru 1914 sta David Ben Gurion in Yizhak Ben Zvi turškemu poveljniku v Jeruzalemu predlagala ustanovitev judovske vojaške enote, ki bi se borila v okviru otomanske vojske. Projekt je odobril vojaški svet v Jeruzalemu, vendar ga je vrhovni poveljnik otomanske vojske za Palestino in Sirijo kmalu prekinil. Trn v peti so mu bili sionisti, ki jih je preganjal in tudi deportiral. Med njimi sta bila tudi predlagatelja judovske enote v okviru turške vojske, ki sta se kasneje pridružila ustanovljeni judovski legiji pod britanskim vodstvom. Idejo o vojaški enoti v okviru britanske vojske je med deportiranci v Egiptu sprožil Vladimir Jabotinsky. V marcu leta 1915 so podpisali resolucijo, s katero so se zavzeli za ustanovitev judovske legije in predlagali, da deluje v Palestini. Kljub temu da se je nekaj dni kasneje okoli 500 prostovoljcev začelo uriti, je poveljnik britanske vojske v Egiptu odgovoril, da je ofenziva na Palestino malo verjetna in da zakon ne dovoljuje vključevanja tujih državljanov v britansko vojsko. Predlagal je, da se ustanovi ločena enota za transport sredstev do posameznih odsekov fronte z Otomanskim cesarstvom. (Judaica 2007, 11; 303)

Kljub prvotnim zadržkom so Britanci dovolili ustanovitev judovske enote *Zion Mule Corps*, ki je štela okoli 650 pripadnikov. Enota, ki ji je poveljeval britanski častnik John Henry Patterson, je sodelovala v bitki za Gallipoli, kjer se je izkazala s svojim pogumom. Patterson je zapisal, da so se judovski vojaki, za katere je do takrat menil, da jim nekako primanjkuje poguma, na bojišču izkazali za neustrašne tudi pod najhujšim ognjem. Po neuspeli bitki za Gallipoli je bila enota razpuščena. (Gilbert 2004, 151) Za Jabotinskega, ki se je od začetka leta 1915 zavzemal za ustanovitev judovske enote v okviru britanske vojske, je bila vloga, ki so jo Britanci namenili *Zion Mule Corps*, premalo pomembna. Njegovi naporu so med nekaterimi sionističnimi voditelji naleteli na odpor, saj je Sionistična organizacija ob začetku vojne razglasila nevtralnost. Ideji o ustanovitvi judovske vojaške enote pod pokroviteljstvom Britancev so nasprotovali tudi nekateri britanski politiki in vojaški častniki. Vse do leta 1917, ko je bila končno formirana judovska legija, so bila prizadevanja Jabotinskega neuspešna. (Keren in Keren 2010, 5)

Britanska vojska je v Perzijskem zalivu zagotavljala varnost naftnih objektov in nadzirala strateške poti na območju Bližnjega vzhoda, kar je zahtevalo velike napore. Doživela je boleč

poraz v Gallipoliju in bila zaustavljena v Gazi. V letu 1917 ji je na tem območju že močno primanjkovalo vojakov, tudi zaradi okrepitve enot na zahodni fronti v Evropi. Takšne razmere so bile ugodne za ustanovitev judovske legije, ki so jo sestavljali štirje bataljoni judovskih prostovoljcev iz Britanije, ZDA, Kanade, Argentine in Palestine. (Keren in Keren 2010, 5)

Bataljoni judovske legije so bili formirani kot del polka *Royal Fusiliers* (Kraljevih strelcev). Približno polovica pripadnikov 38. bataljona so bili Judje, rojeni v Britaniji, preostali del so sestavljali judovski imigranti iz Rusije ter bivši pripadniki *Zion Mule Corps*. 2. februarja 1918 je bataljon z nameščenimi bajoneti paradiral po ulicah Londona, kar je bila posebna čast. Že naslednjega dne je bil poslan v Egipt, kjer je nadaljeval urjenje. Aprila se mu je pridružil 39. bataljon, sestavljen iz ameriških, kanadskih in argentinskih prostovoljcev. Poleti 1918 je bil formiran še 40. bataljon, v katerem so bili Judje iz Palestine. Ta bataljon je ostal na urjenju nerazumno dolgo in leta 1918 ni sodeloval v odločilni ofenzivi. V bataljonih naj bi, kot navajata Michael in Shlomit Keren, med vojno služilo okoli 7.000 vojakov, medtem ko govori Enciklopedija Judaica o več kot 5.000 vojakih na koncu prve svetovne vojne. Vsebuje tudi informacijo, da je bilo leta 1918 v okviru judovske legije na voljo le 1.500 vojakov za delovanje v vojaških operacijah. (Judaica 2007, 11; 304; Keren in Keren 2010, 5-6)

Junija 1918 je 38. bataljon zasedel položaje na grebenih, približno trideset kilometrov severno od Jeruzalema, kasneje je sodeloval pri prečkanju reke Jordan. V dolini Jordana je utrpel ogromne izgube zaradi malarije.¹² V septembru je skupaj z delom 39. bataljona dobil nalogo, naj se pomika vzhodno od reke Jordan proti mestu Salt. Po prvem neuspešnem poskusu prečkanja reke je četa, ki jo je vodil Jabotinsky, prejela ukaz, naj nalogo izvrši za vsako ceno, ne glede na izgube. Drugi poskus je bil uspešen. Kasneje je bil Jabotinsky odlikovan, general Edward Chaytor pa je legionarje pohvalil in zatrdil, da so s prečkanjem reke Jordan pomembno prispevali k dokončni zmagi. (Judaica 2007, 11; 304) Judovska legija je sicer delovala v okviru širše operacije prodora vzhodno od reke Jordan in se borila z ramo ob rami z avstralsko-novozelandsko gorsko divizijo, ki ji je poveljeval Chaytor, in 20. indijsko pehotno brigado. (Keren in Keren 2010, 66)

¹² Od okoli 800 mož je ostalo približno 150 aktivnih. Izločena je bila tudi polovica od 30 častnikov. Preko 20 mož je bilo ubitih, ranjenih ali ujetih, preostali so zboleli za malarijo, zaradi katere jih je 30 umrlo. (Judaica 2007, 11; 304)

Po koncu prve svetovne vojne so bili judovski bataljoni postopoma razpuščeni. Britanska vojaška uprava v Palestini ni bila naklonjena ohranitvi judovske legije kljub njenemu prispevku med vojno in je samo čakala na primerno priložnost, da jo ukine. Večina pripadnikov judovske legije se je vrnilo na svoje domove, le manjše število ameriških Judov pa je ostalo in tako udeležilo svoja sionistična prepričanja. Nekaj sto legionarjev z Jabotinskim na čelu je odločno vztrajalo, da se enota ohrani, saj naj bi nova domovina potrebovala zaščito, a niso bili uspešni. (Pa'il 2003) Vseeno lahko rečemo, da so pripadniki judovske legije pridobili dragocene izkušnje na bojnem polju, ki so bile še kako dragocene v prihajajočih letih, ko se je judovska skupnost v Palestini srečevala z vedno večjimi grožnjami.

5.4 Nili

Nili je bila probritanska obveščevalna organizacija, ki je delovala med prvo svetovno vojno v letih od 1915 do 1917. Ime organizacije izhaja iz začetnic citata prve Samuelove knjige »*Nezah Yisrael Lo Yeshakker*« ali v prevodu – moč Izraela ne bo lagala. Ustanovila jo je skupina Judov, večinoma rojenih v Palestini. Bili so razočarani nad ravnanjem otomanske oblasti v odnosu do judovske skupnosti in prišli do zaključka, da je prihodnost Judov v Palestini mogoča le, če regija pride pod oblast Britancev. Na takšno mišljenje je vplivala tudi turška krutost do Armencev in strah, da se nekaj podobnega lahko ponovi tudi v Palestini. (Judaica 2007, 15; 267)

Po številnih poskusih je organizacija, ki je štela okoli štirideset aktivnih članov, sredi leta 1916 navezala stik z britanskim vojaškim štabom v Egiptu in z njimi uskladila dejavnosti, zato so Britanci k palestinski obali napotili ladjo, da so zbirali obveščevalne podatke. Te so jim priskrbeli pripadniki Nili, nanašali pa so se na vojaške, politične in ekonomske razmere in so pomembno pripomogli k britanskemu zavzetju Palestine. (Medoff in Waxman 2008, 152)

Nili ni delovala samo na obveščevalnem področju. Skušala se je tudi približati judovski skupnosti, ki pa je zaradi bojzani pred maščevanjem otomanskih oblasti ni podpirala, čeprav je organizacija sodelovala pri prenosu finančne pomoči za judovsko skupnost v Palestini in je pomagala Judom, ki so jih preganjale otomanske oblasti. Njen voditelj Aaron Aaronshon se je septembra 1917 v Londonu sestal z Weizmannom in njegovimi somišljeniki. Uspel jih je prepričati, da je organizacija pomembna v okviru širših sionističnih prizadevanj. Povečati je

želel njeno moč in vpliv znotraj judovske skupnosti v Palestini in tudi znotraj Sionistične organizacije. (Judaica 2007, 15; 267)

Septembra 1917 so Turki odkrili probritansko obveščevalno mrežo ter začeli z aretacijami in izgoni njenih članov. Dva od njih so obsodili na smrt in obsodbo tudi izvršili. Že mesec dni kasneje je britanska vojska prodrla do Beršebe na jugu Palestine, decembra pa je padel tudi Jeruzalem. Brez informacij, ki so jih Britancem posredovali obveščevalci Nili, bi bilo zavzetje Beršebe in Jeruzalema veliko težje. Tik pred britansko zasedbo Palestine je bila obveščevalna mreža razbita, s smrtjo Aaronshona leta 1919 pa je Nili prenehala obstajati. (Nili Spy Ring)

Obveščevalna organizacija Nili je s svojo dejavnostjo skušala prispevati k boljši prihodnosti judovske skupnosti. Njeni pripadniki in privrženci so menili, da bodo Judje v Palestini pridobili večjo avtonomijo pod britansko oblastjo tudi zaradi njihove dejavnosti. Skoraj sočasno z razbitjem Nili je bila v Londonu izdana Balfourjeva deklaracija, ki je za sionistično gibanje pomenila veliko obljubo in tudi upanje. Znotraj sionističnega gibanja je začela prevladovati probritanska usmerjenost, katere najvplivnejši zagovornik je bil Weizmann. Z razbitjem obveščevalne mreže in britansko zasedbo Palestine je Nili izgubila tudi kot politična sila, ki si je prizadevala za naklonjenost judovske skupnosti. Čeprav je Nili na koncu prve svetovne vojne izginila s prizorišča, je njen pomen v tem, da je pripomogla k podpori Britancev in s tem k uresničitvi sionističnih ciljev.

5.5 Hagana

V obdobju po prvi svetovni vojni so se v Palestino začeli vračati Judje, ki jih je izgnala otomanska oblast, med njimi tudi pripadniki Hašomerja. V Palestini so se pridružili številnim novim imigrantom, predvsem ruskim Judom, ki so uspeli zapustiti Rusijo v času revolucije, ko so bila vrata še odprta. V preteklih letih so pripadniki obeh skupin pridobili dragocene vojaške izkušnje, bodisi v okviru judovske legije, bodisi na vzhodni fronti ali v ruski državljanski vojni. Arabski upori, ki so sicer bili zelo slabo koordinirani, in možnosti, ki so izhajale iz vojaških izkušenj številnih pripadnikov judovske skupnosti, so privedle do ustanovitve novega tipa vojaške organizacije. K temu je prispevalo še dejstvo, da so si člani Hašomerja do tedaj že ustvarili družine in mnogi med njimi niso bili pripravljene delovati širše kot na lokalni ravni. Hašomer je bil uradno razpuščen 1920. leta, kljub temu da so nekatere skupine še vztrajale. Nastala je Hagana, ki ni bila zaprta, elitistična organizacija, kot

je bil deloma Hašomer. V svoje vrste je načeloma sprejela vsakega pripadnika judovske skupnosti. Ustanovili so jo po odločitvi, da se mora formirati enota, ki bo resnično delovala za judovsko skupnost kot celoto. Sprva je bila odgovorna Histadrutu, kasneje pa Judovski agenciji. (Van Creveld 1998, 21-22)

Kljub temu da je Hagana šele dobro začela delovati, je upravičila svoj obstoj že maja 1921, ko so nemiri v Palestini dosegli vrh. Za svoje delovanje je dobila finančna sredstva od različnih judovskih organizacij. V Evropi, največkrat na Dunaju, kjer je bilo najcenejše, je kupovala orožje, ga tihotapila v Palestino ter ga do uporabe hranila v skrivnih skladiščih. Vsako naselje je imelo svojega poveljnika, zaposlenega za polni delovni čas, preostali člani so bili prostovoljci, ki so se urili v popoldanskem času in ob sobotah. V kritičnih trenutkih so bili mobilizirani za obrambo naselij pred arabskimi napadi. Vsak poveljnik je bil odgovoren za načrtovanje obrambe naselja, določitev obrambnih položajev, izvzem orožja in mobilizacijo moštva. (Judaica 2007, 8; 201)

V nemirih leta 1929 se je Hagana ponovno izkazala in preprečila arabskim množicam krvavo obračunavanje z Judi. Britanske sile so bile v prvih dneh arabske vstaje prešibke, da bi zaščitile prebivalstvo in zagotovile red. Praznino, ki je nastala, so zapolnili pripadniki Hagane in preprečili obračunavanje Arabcev z judovsko skupnostjo v Jeruzalemu, Tel Avivu in Haifi. Kako zelo je bila Hagana pomembna, lahko sklepamo iz uničevanja in znašanja nad Judi v Hebronu, kjer je bila organizacija šibka. (Judaica 2007, 8; 201-202) Nemiri leta 1929, kakršnih Palestina do tedaj še ni doživela, so pomenili prelomnico v zavedanju judovske skupnosti. Zavedali so se, da se povečuje verjetnost konfliktov z Arabci ter da bodo v obrambi morali sodelovati vsi, ne glede na ideološka prepričanja in druge razlike. Med nemiri so bila pozabljena stara nasprotja, nekdanji člani Hašomerja, ki so nasprotovali njegovi ukinitvi, pa so se pri obrambi naselij priključili Hagani.

Z uspešnim delovanjem se je Hagani podpora zelo povečala, kar ji je omogočilo nadaljnji razvoj. Postala je množična organizacija, v katero so bili vključeni skoraj vsi mladi iz judovske skupnosti. Njeni programi usposabljanja in tudi tečaji za poveljnike so postajali vedno bolj kvalitetni. Postavili so centralna skladišča, v katera se je stekalo orožje iz Evrope, organizirali prve tajne delavnice, kjer so na začetku proizvajali predvsem ročne bombe, strelivo in drugo orožje, katerih proizvodnja ni bila tehnično zahtevna. (The Haganah) Od leta 1929 je bila Hagana podrejena Judovski agenciji, leta 1931 pa je bilo ustanovljeno vrhovno

poveljstvo, ki so ga sestavljali trije predstavniki »levega« in trije predstavniki »desnega« političnega tabora. Hagana je tako postala vojaška organizacija celotne judovske skupnosti, znotraj katere si je zagotovila legitimnost. (Pa'il 2003)

Med letoma 1936 in 1939 je Palestino zajel arabski upor, na katerega je bila Hagana veliko bolje pripravljena kot na nemire v prejšnjih letih. Do spomladi 1938 je delovalo okoli 15.000 arabskih gverilcev, kar je primerljivo s številom pripadnikov Hagane ob koncu upora. Približno deset odstotkov arabskih gverilcev je sestavljalo udarno, mobilno silo, medtem ko so ostali sodelovali v akcijah, kadar so bili vpoklicani. Obveščevalna služba Hagane, ki je bila organizirana po zadnjih nemirih v letu 1929, je uspešno spremljala nasprotnika. Pravočasno obveščeni so pripadniki Hagane zasedli položaje še pred prihodom nasprotnika. V sedmih letih je Hagana zgradila ovire okoli naselij, jih zaščitila z bodečo žico in zgradila podzemne bunkerje. Vse to je bilo financirano s posebnim davkom, ki je predstavljal okoli 70 % proračuna Hagane in to v času, ko je Arabski visoki odbor komaj plačeval telefonske račune. (Van Creveld 1998, 38 in 43)

Med arabskim uporom so britanske oblasti, soočene s skupnim nasprotnikom, pri zagotavljanju varnosti v Palestini tesneje sodelovale z Judovsko agencijo. Ustanovljena je bila Judovska naselbinska policija, ki jo je sestavljalo okoli 3.000 pripadnikov judovske skupnosti iz seznama zanesljivih oseb Judovske agencije. Namenjena je bila zaščititi naselij in transportnih komunikacij. Kot navaja Van Creveld, je bil velik del Hagane vključen v Judovsko naselbinsko policijo, zato so njeni pripadniki lahko odkrito nosili orožje in bili deležni britanskega strokovnega usposabljanja. Britanske oblasti so Palestino razdelile na deset regionalnih poveljstev, vsem so bili dodeljeni predstavniki Judovske agencije, ki so bili pooblaščen, da ob nevarnosti skličejo Hagano. (Van Creveld 1998, 39)

Nov preskok v delovanju je v letu 1937 pomenila ustanovitev enot FOSH – *Plugot Sadeh* v okviru Hagane, ki so bile sestavljene iz njenih najboljših pripadnikov. Enote so bile mobilne in so delovale ofenzivno. Izvidovale so teren in postavljale zasede arabskim gverilcem, še preden so ti uspeli prodreti do judovskih naselij, ter napadale njihove baze. Namenjene so bile delovanju na celotnem ozemlju Palestine, s čimer naj bi presegli dotedanjo teritorialno usmerjenost enot Hagane. Bile so prve judovske enote, namenjene ofenzivnemu delovanju, in so bile podlaga za ustanovitev kasnejših elitnih enot Palmah – *Plugot Mahatz* v okviru Hagane. (Katzberg 1988)

Britanski častnik Charles Orde Wingate, ki je bil naklonjen sionizmu, je uspel prepričati svoje nadrejene o ustanovitvi mobilne enote SNS – *Special Night Squads*. Sestavljalo jo je okoli sto pripadnikov britanske vojske in Judovske naselbinske policije oziroma Hagane. Njena osnovna naloga je bila zaščititi naftovod med Irakom in Haifo, delovala pa je tudi ofenzivno proti arabskim gverilcem. (Haganah - A History of the Jewish Underground Defense Force in Palestine) Čeprav številčno šibka je enota s svojo ofenzivno dejavnostjo omogočala pripadnikom Hagane, ki so bili vanjo vključeni, da so nadgradili svoja vojaška znanja in izkušnje.

Poleti 1939 so se razmere v Palestini umirile, kljub posameznim incidentom, ki so bili prisotni vse do novega izbruha nasilja širših razsežnosti po drugi svetovni vojni, ko so se stopnjevala prizadevanja sionistov za ustanovitev države Izrael. Arabci so razglasili zmago, sionisti pa so bili z izdajo Bele knjige, ki je nakazovala britansko politiko v prihodnjih letih, poraženi na političnem polju. Palestina je v obdobju druge svetovne vojne gospodarsko napredovala. Povečane potrebe britanske vojske po oskrbi njenih enot so spodbujale razvoj industrije. V tem času so bile enote FOSH razpuščene, ustanovljene pa so bile tajne specialne enote POUM – *Plugot Meyuchadot*. Te so delovale prikrito in v mnogo manjšem obsegu kot FOSH izvajale obveščevalne, protiobveščevalne ter specialne naloge. Imele so pomembno vlogo pri zavarovanju pritoka ilegalnih imigrantov ter uničevale britanske vojaške čolne, ki so preprečevali vstop imigrantov v Palestino. To pa jih ni odvrnilo od sodelovanja z Britanci pri izvajanju napadov na cilje sil osi v vzhodnem Sredozemlju. (Van Creveld 1998, 42)

V letu 1939 so Britanci razpustili tudi mobilne enote SNS – *Special Night Squads*, Wingate pa je bil premeščen na novo dolžnost izven Palestine. Reorganizirala se je tudi Hagana. Enote FOSH so bile nadomeščene z manj mobilnimi enotami CHISH – *Chel Sadeh*, medtem ko je večina pripadnikov, ki so šli zgolj skozi osnovno vojaško urjenje, sestavljala enote CHIM – *Chel Mishmar*. Slednje so bile namenjene predvsem zavarovanju naselij in niso ofenzivno delovale. (A Brief Survey of the Foundations of the Israel Defence Forces)

V maju 1941 je Hagana ustanovila elitne enote PALMAH – *Plugot Mahatz*, katerih temeljni namen naj bi bil boj proti silam osi v primeru, da bi bili Britanci prisiljeni zapustiti Palestino (Allon 1970, 116). Njene enote so bile nastanjene v kibucih po vsej Palestini, kjer so njihovi pripadniki približno dva tedna v mesecu sodelovali pri poljedelskih opravilih. Enote so skozi urjenja pridobile različna specialna znanja, v začetku tudi s pomočjo britanskih častnikov.

(Judaica 2007, 8; 203) Konec leta 1942, ko je zaradi razmer na bojišču v Afriki minila nevarnost invazije sil osi, so britanske oblasti izdale ukaz o njihovi ukinitvi. PALMAH je prešel v ilegalo. Britanske oblasti, ki so se oklepale politike Bele knjige iz leta 1939, so bile do Hagane vse bolj sovražne. Enote PALMAH, udarna pest Hagane, so imele po koncu vojne, ko so mandatne oblasti močno pritiskale na sionistično gibanje in preprečevale imigracijo v Palestino, pomembno vlogo. Omogočile so ilegalen prihod 65 ladij z več 10.000 judovskimi begunci in sprožile podtalno vojno proti britanskim oblastem. Uničevale so policijske postaje, železniško infrastrukturo, mostove, potapljale vojaške čolne ter delovale po drugih pomembnih ciljih. (About The Palmach)

Ob koncu druge svetovne vojne je Hagana štela okoli 30.000 mož in žena, različno usposobljenih in na različni stopnji pripravljenosti. V enotah PALMAH je delovalo okoli 2.000 vpoklicanih pripadnikov ter 4.000 pripadnikov v rezervi. Dodatno je bilo v enotah CHISH okoli 3.300 pripadnikov, preostali pripadniki pa so sestavljali defenzivne enote CHIM. V Palestino je bilo še vedno pretihotapljenega veliko orožja, a je Hagana razvijala tudi že svojo vojaško industrijo, znano kot TAAS – *Taasiya Tsvait*, ki je v letu 1944 proizvajala različne eksplozive, detonatorje, ročne bombe, minomete, brzostrelke in okoli 20.000 nabojev dnevno. (Van Creveld 1998, 51) Do novembra 1947, ko je v Palestini prišlo do izbruha oboroženih spopadov širših razsežnosti, je Hagana posedovala 754 minometov vseh kalibrov, 16 kosov protitankovskega orožja, 980 mitraljezov, 3.662 brzostrelk, 17.642 pušk, 3.830 pištol in 53.751 ročnih bomb (Slutski v Van Creveld 1998, 52).

Po koncu vojne je kmalu postalo jasno, da bodo britanske oblasti nadaljevale svojo politiko nasprotovanja sionizmu. Judovska agencija je Hagano postavila na čelo »judovskega odporiškega gibanja« proti politiki mandatnih oblasti. Ustanovljen je bil poseben odbor za nadzor aktivnosti gibanja. Gibanju sta se pridružila tudi Irgun in Lehi, ki sta delovala v dogovoru s Hagano. Upor so začeli novembra 1945 s koordiniranim napadom na železniško infrastrukturo in množičnimi demonstracijami, vse pa je podpirala dobro načrtovana propaganda, ki je zajemala distribucijo časopisov ter drugih ilegalno natisnjenih publikacij, a tudi ilegalno oddajanje radijskega programa. 17. junija so aktivnosti dosegle višek z razstrelitvijo vseh mostov na mejah Palestine. Slaba dva tedna kasneje, 29. junija, znanega tudi kot »črna sobota«, so britanske oblasti začele z aretacijami članov Judovske agencije,

preiskovanjem kibucev ter iskanjem judovskih upornikov.¹³ Po »črni soboti« je Judovska agencija pozvala k prekinitvi upora, česar pa Irgun in Lehi nista upoštevala in sta nadaljevala z oboroženimi napadi. Hagana je svoje delovanje omejila na varovanje ilegalne imigracije in se osredotočila na zaščito judovskih naselij, med katerimi so bila nekatera povsem nova. (Judaica 2007, 8; 204)

Hagana je vojno za neodvisnost, ki je izbruhnila konec novembra 1947 z ofenzivo palestinskih Arabcev, okrepljenih s prostovoljci iz sosednjih držav, pričakala pripravljena. Do aprila 1948 je uspela nadzorovati skoraj celotno ozemlje, ki bi Judom pripadlo po resoluciji Združenih narodov (Israel's War of Independence). Ob začetku vojne so prve udarce odbile enote PALMAH, razdeljene na tri brigade (Yiftah, Harel in Negev). Mobilizirale so bile tudi enote CHISH, razdeljene na sedem brigad (Golani, Karmeli, Alexandroni, Kiryati, Givati, Ezyoni ter t. i. 7. brigada), ki so tvorile glavnino sil Hagane. V tem času so si zelo prizadevali, da bi nakupili težko orožje, vključno z letali. (Judaica 2007, 8; 204) Hagana je uradno prenehala obstajati 1. junija 1948, ko je bila preoblikovana v Izraelske obrambne sile (Pa'il 2003).

5.6 Irgun Zeva'i Le'umi (Irgun)

Spomladi 1931 je manjša skupina poveljujočih v Hagani, na čelu z Avraham Tehomijem, zaradi domnevno pretirano defenzivnega značaja Hagane ustanovilo tajno vojaško organizacijo Irgun Zeva'i Le'umi. Ime organizacije v hebrejščini pomeni »Nacionalna vojaška organizacija«, vendar pa se je med njenimi pripadniki zaradi tajnosti namesto originala pogosteje uporabljalo »Irgun B« ali »Haganah Le'umit«. Že od začetka je Irgunu primanjkovalo finančnih sredstev, da bi pokrila svoje dejavnosti, prav tako jih je Histadrut kot delodajalec omejeval na trgu dela. Razmere so se izboljšale, ko je Irgun dobil polno podporo desno usmerjenih sionistov. Ustanovljeno je bilo vrhovno politično telo Irguna, imenovano nadzorni odbor, v katerega so bili vključeni predstavniki splošnih sionistov, revizionistov ter predstavniki Mizrahi oziroma religiozних sionistov. Po podpori revizionističnega gibanja z Jabotinskim na čelu so se v Irgun v velikem številu vključili pripadniki Betarja, revizionističnega mladinskega gibanja. (Irgun Site)

¹³ Namen »Operacije Aghata«, kot so jo poimenovali Britanci, naj bi bila po besedah feldmaršala Bernharda Montgomomerya, načelnika generalštaba britanske vojske, zadati judovskemu uporu dokončen udarec. Po temeljitih pripravah so tri britanske divizije aretirale okoli 3.000 Judov. (Van Creveld 1998, 59)

Ob izbruhu nemirov leta 1936 sta se Irgun in Hagana zbližali in sodelovali pri obrambi judovskih naselij, ponekod so bila ustanovljena celo skupna poveljstva. Judovska agencija je vodila pasivno obrambno politiko, medtem ko je Irgun vedno zagovarjal ofenzivno politiko in napad kot najboljši odgovor na arabsko ogrožanje judovskih naselij. Tako sta sodelovanje s Hagano po eni strani in razlike med organizacijama po drugi privedla do razkola znotraj Irguna. Tehomi je zagovarjal združitev s Hagano, kar naj bi zahtevala resnost situacije, in trdil, da med organizacijama ni bistvenih ideoloških razlik. Kot argument v prid združitvi je navajal dejstvo, da se je Hagana podredila avtoriteti Judovske agencije. Njegovemu stališču se je pridružila tudi večina članov nadzornega odbora. (Irgun Site). Tehomi se je skupaj s približno polovico od 3.000 članov Irguna vključil v Hagano (Judaica 2007, 10; 27), nadzorni odbor pa je bil ukinjen. Kljub hudemu udarcu Irgun ni prenehal obstajati. Večina pripadnikov Betar je ostala lojalna organizaciji, ki je s tem postala tudi bolj homogena. Vrhovni poveljnik Irguna pa je postal Vladimir Jabotinsky. (Irgun Site)

Z zavrnitvijo defenzivne politike je Irgun v letu 1937 začel izvajati povračilne ukrepe proti Arabcem. Judovska agencija je takšna dejanja obsojala, ker naj bi bila madež na moralnih dosežkih judovske skupnosti v Palestini, ogrožala naj bi njeno varnost ter ovirala politična prizadevanja sionističnega gibanja. Hkrati s spornimi povračilnimi ukrepi, ki jih je izvajal nad Arabci, je Irgun zelo pripomogel k ilegalni imigraciji v Palestino. (Judaica 2007, 10; 27)

Po izidu Bele knjige v letu 1939 je Irgun usmeril svoje aktivnosti tudi proti britanskim mandatnim oblastem. Napadal je vladne cilje, kot so bile: telefonske zveze, železniška infrastruktura, radijske postaje itd. Še naprej je napadal Arabce, tudi civiliste – na primer podstavljena bomba na tržnici v Haifi. Britanske oblasti so se septembra 1939 odzvale z aretacijami večine članov organizacije. Kljub temu je ob začetku druge svetovne vojne Jabotinsky razglasil, da Irgun prekinja vse sovražne aktivnosti proti Britancem v prid sodelovanju z njimi v boju proti silam osi. Odločitev Jabotinskega je povzročila novi razkol znotraj Irguna in ustanovitev nove tajne organizacije Lehi, ki se je še naprej bojevala proti Britancem. (Van Creveld 1998, 55-56)

V februarju 1944, ko so že prihajale na dan razsežnosti holokavsta, je Irgun napovedal vojno britanskim oblastem, ki so nadaljevale politiko Bele knjige. Začeli so napadati vladne urade, vojaške objekte in policijske postaje. Na obnovitev delovanja Irguna proti Britancem sta se

Judovska agencija in Hagana odzvali z akcijo »lovna sezona« – ugrabitve pripadnikov Irguna in njihova predaja britanskim oblastem. Akcija je omejila obseg delovanja Irguna, vendar ga ni zaustavila. (Judaica 2007, 10; 27-28). Van Creveld navaja, da so se v obdobju med septembrom 1944 in majem 1945 odnosi med Hagano, Irgunom in tudi Lehim tako zaostri, da so se začeli medsebojno napadati (Van Creveld 1998, 56). Kljub temu so po vojni skupno nastopili proti Britancem, dokler le-ti niso sprožili obsežnih preiskav in aretacij. Po aretacijah je Hagana prekinila delovanje proti Britancem, Irgun in Lehi pa sta še naprej nadaljevala odpor proti britanski oblasti.¹⁴

Zaradi zelo nestabilnih razmer v Palestini so bili Britanci prisiljeni povečevati vojaško moč in izvajati strožje ukrepe, ki so vključevali policijsko uro, aretacije, deportacije iz Palestine, vojaška sodišča pa so v skrajnih primerih izrekala tudi smrtne kazni z obešanjem. Z vednostjo nadrejenih ali brez nje so nekateri britanski obveščevalci ustanovili »oddelke smrti«. Osumljence so ugrabili, mučili in ubili (Van Creveld 1998, 59). Irgun se je maščeval z napadi in ugrabitvami britanskih častnikov. Svoje dejavnosti proti Britancem, ki jih je stopnjeval, pa je celo razširil preko palestinskih mej.¹⁵ Propagandno vojno je Irgun izvajal preko tajne radijske postaje ter z izdajo časopisov in letakov. Pod pritiskom nenehnih napadov so bili Britanci prisiljeni, da so se umaknili v zaščitene varnostne cone. (Judaica 2007, 10; 28)

Irgun je sodeloval v vojni za neodvisnost, ki je izbruhnila konec novembra 1947¹⁶. Po razglasitvi deklaracije za neodvisnost je vrhovno poveljstvo Irguna ponudilo razpustitev organizacije in vključitev njenih pripadnikov v novonastale Izraelske obrambne sile. Skladno s podpisanim sporazumom z začasno vlado se je okoli 5.000 pripadnikov Irguna priključilo Izraelskim obrambnim silam, in sicer ne kot posamezniki, temveč v okviru sedmih bataljonov, ki so ohranili svoja poveljstva. Ti bataljoni so bili z ukazom začasne vlade

¹⁴ Napadi Irguna so dosegli višek z razstrelitvijo hotela *King David* v Jeruzalemu, v katerem je imela sedež britanska mandatna oblast in poveljstvo britanske vojske v Palestini. Napad, ki je zahteval 91 življenj, se je zgodil 22. julija 1946, še preden se Judovska agencija v začetku avgusta 1946 odloči prekiniti oborožene napade proti Britancem. (Judaica 2007, 10; 28)

¹⁵ Najbolj odmevna akcija Irguna v tujini je bila razstrelitev britanske ambasade v Rimu 31. oktobra 1946 (Judaica 2007, 10; 28)

¹⁶ Iz vojne za neodvisnost je znan napad Irguna in Lehija na arabsko vas Deir Yasin v aprilu 1948 v sklopu širše operacije za sprostitev poti do Jeruzalema. V napadu je bilo ubitih med sto in dvesto Arabcev, med katerimi so bile tudi ženske in otroci. Napad je povzročil strah med arabskim prebivalstvom in pospešil njihov beg iz Palestine. (Van Creveld 1998, 71 in 72)

ukinjeni šele 21. septembra 1948, s čimer je Irgun tudi dejansko prenehal obstajati.¹⁷ (Van Creveld 1998, 81 in 89)

5.7 Lohamei Herut Yisrael (Lehi)

Lohamei Herut Yisrael, kar v hebrejščini pomeni borci za svobodo Izraela, je bila tajna vojaška organizacija v Palestini, ki jo je ustanovil Avraham Stern. Po prekinitvi napadov na Britance je manjši del pripadnikov s Sternom na čelu zapustil Irgun. Skupina je razglasila nadaljevanje boja proti Britancem in bila iz taktičnih razlogov pripravljena sodelovati z vsakomur, ki bi jih v tem boju podpiral. Navezati so skušali stike celo s silami osi, zaradi česar so bili označeni kot »peta kolona«. Na napade Lehija, ki so dosegli višek v februarju 1942, so Britanci odgovorili z aretacijami in likvidacijami njenih pripadnikov. (Judaica 2007, 13; 175)

V primerjavi s Hagano Lehi za seboj ni imel ne Judovske agencije, ne Histadruta, niti ni imel neuradnega sistema pobiranja davkov, s katerim bi lahko financiral svoje dejavnosti. Da bi obstal, je bil prisiljen zbirati finančna sredstva na zelo sporen način, ki so ga obsojali mnogi v judovski skupnosti; namreč napadali so banke, poštne urade ter nabirali denar »od vrat do vrat«. (Van Creveld 1998, 55)

Lehijevi cilji so bili maksimalistični. Judovsko državo so pripadniki Lehija poskušali doseči z bojem proti »britanskemu imperiju« z namenom, da se Britanci popolnoma umaknejo iz Palestine. Imeli so visoke cilje, a je bila njihova moč omejena, saj nikoli niso šteli več kot nekaj 100 borcev z bornimi zalogami orožja. To neskladje med cilji in močjo je narekovalo metode Lehija, katerih bistvena značilnost je bilo drzno delovanje. Dokazovali so, da zmorejo proti nasprotniku uspešno delovati kljub maloštevilnosti. Njihove akcije so dostikrat imele značaj terorističnih dejanj, zato so bili izolirani od judovske skupnosti. Britanska policija je preganjala pripadnike Lehija ter v eni od takšnih akcij ujela in likvidirala Sterna. Lehi kljub njegovi smrti ni razpadel. Še naprej je deloval s ciljem, da bodo številni boleči udarci prisilili Britance premisliti o ceni, ki jo plačujejo s tem, ko ostajajo v Palestini. (Lohamei Herut Yisrael) Po koncu druge svetovne vojne se je Lehi skupaj z Irgunom pridružil »judovskemu

¹⁷ V času, ko se je Irgun s sedmimi bataljoni priključil Izraelskim obrambnim silam, je prišlo do incidenta z ladjo *Altalena*. Ladja je tovorila orožje za Irgun. David Ben Gurion, predsednik vlade, in Menahem Begin, vodja Irguna, se nista mogla sporazumeti glede lastništva orožja. Po ultimatu, s katerim so zahtevale predajo ladje, so izraelske obrambne sile, skladno z ukazom Ben Guriona, ladjo potopile. Izgubljen je bil celoten tovor, 16 pripadnikov Irguna pa umrlo. (Irgun Site)

odporniškemu gibanju« in z napadi na Britance nadaljeval tudi po t. i. črni soboti. Poleg napadov na infrastrukturo je izvajal tudi napade na posamezne pripadnike britanskih policijskih ali vojaških sil.

Zgodovino Lehija zaznamujejo tudi številne uspešne akcije, s katerimi so osvobodili priprte pripadnike organizacije. Britanci so se v boju proti Lehiju posluževali tudi izganjanja njegovih pripadnikov v države, kot so Eritreja, Sudan, Kenija, ki pa so se po odhodu organizirano vračali v Palestino. Po sprejetju resolucije Združenih narodov v novembru 1947 in izbruhu nasilja je Lehi sodeloval v napadih na arabske sile. (Judaica 2007, 13; 176) Svoje delovanje je osredotočil predvsem na Jeruzalem, saj se ni strinjal z določili delitvenega načrta oziroma z internacionalizacijo Jeruzalema. Z ustanovitvijo Izraelskih obrambnih sil je bil Lehi deloma razpuščen. V Jeruzalemu je še vedno deloval, saj naj bi usoda mesta z razglasitvijo neodvisnosti še ne bila določena. Po umoru posrednika Združenih narodov septembra 1948 v Jeruzalemu, za katerega so osumili Lehi, so izraelske oblasti aretirale njegove voditelje. S tem je Lehi dokončno prenehal obstajati. (Lohamei Herut Yisrael)

5.8 Judovska brigadna skupina

V času druge svetovne vojne se je okoli 30.000 Judov, med katerimi je bilo deset odstotkov žensk, prostovoljno priključilo britanski vojski. Večinoma so služili v zalednih enotah. Mnoge ženske so vozile tovornjake po oskrbovalnih poteh čez Sinaj, Egipt, Libijo do 8. armade britanske vojske. Ostali so opravljali dela, kot so priprava zemljišča za bojevanje, varovanje vojaških objektov, okoli petsto jih je tvorilo Palestinsko obalno stražo, ki je imela nalogo, da opozori na morebiten pojav sovražnikovih ladij. (Van Creveld 1998, 49) Nekateri so kot posamezniki služili tudi v bojnih enotah britanske vojske različnih zvrsti in rodov, od letalstva, mornarice do pehote. (A Brief Survey of the Foundations of the Israel Defence Forces). Prispevek Judov v boju proti silam osi tako ni bil majhen. Če bi britanske oblasti pravočasno sprejele pobude sionistov, ki so se zavzemali za oblikovanje judovskih bojnih enot po zgledu judovske legije iz prve svetovne vojne, bi lahko bil njihov prispevek še večji.

Med letoma 1940 in 1942 so z britansko odobritvijo ustanovili petnajst čet, v katerih so bili Judje iz Palestine. Sprva so delovale v okviru polka *East Kent*, kasneje pa so se preoblikovale v tri bataljone Palestinskega polka. Opravljale so naloge varovanja v Palestini, Egiptu in Libiji, medtem ko jim bojnih nalog niso dodelili. (A Brief Survey of the Foundations of the Israel Defence Forces).

Pod pritiski sionistov in tudi judovskih vojakov, ki so se zavzemali za bojno delovanje enot pod judovsko zastavo, so Britanci popustili. Septembra 1944 je britanska vlada odobrila ustanovitev okrepljene brigade, ki naj bi se polno usposobljena priključila enotam na fronti. Judovsko brigadno skupino so sestavljali trije pehotni bataljoni Palestinskega polka, artilerijski polk in različne podporne enote. Skupini je poveljeval brigadir Ernest Frank Benjamin, ki je bil Kanadčan judovskega rodu. Poveljniki bataljonov so bili Britanci, poveljniki čet pa večinoma Judje. Judovska brigadna skupina je štela okoli 5.000 pripadnikov. Je edina samostojna vojaška enota, sestavljena iz Judov, ki je delovala v okviru zavezniških vojske. (Judaica 2007, 11; 271)

Po usposabljanju v Egiptu je bila Judovska brigadna skupina premeščena v Italijo v sestavo 8. armade. Prvi bojni stik je doživela šele v marcu 1945. Na svoji bojni poti je imela 30 mrtvih ter 70 ranjenih, 21 njenih pripadnikov pa je bilo odlikovanih. V maju 1945 je bila Judovska brigadna skupina premeščena na severovzhod Italije, kjer se je prvič srečala z Judi, ki so preživelih holokavst. Njeni pripadniki so organizirali sistematično pomoč judovskim beguncem, jim zagotavljali oblačila, pomagali pri izobraževanju otrok in celo pri njihovi imigraciji v Palestino. Te dejavnosti so se končale s premestitvijo skupine na Nizozemsko in v Belgijo v juliju 1945. Poleti 1946, hkrati z naraščajočimi trenji med Judi in Britanci v Palestini, je bila Judovska brigadna skupina razpuščena, večina njenih pripadnikov pa se je vrnila v Palestino. (Judaica 2007, 11; 271)

Pomen Judovske brigadne skupine se kaže v aktivnem sodelovanju Judov v boju proti nacifašizmu, v skrbi za judovske begunce v Italiji ob koncu druge svetovne vojne in tudi v neprecenljivih izkušnjah, ki so jih pridobili njeni pripadniki skozi urjenja in bojna delovanja. Z vsemi izkušnjami so kasneje pripomogli razvoju Izraelskih obrambnih sil in prispevali k obrambi domovine v najbolj odločilnih trenutkih.

6 Sklep

Radikalizacija antisemitizma v 20. stoletju, še posebej pojav rasnega antisemitizma z utemeljevanjem »judovske manjvrednosti« na rasni osnovi, Judom ni pustila izbire. Asimilacija v skladu s temi teorijami ni bila več del rešitve »judovskega vprašanja«. Karkoli bi Jud naredil, ne bi mogel izbrisati svojega biološkega izvora in s tem škodoželjnosti, lenobe, nagnjenosti k zarotam in podobne navlake predsodkov, ki so jih različni psevdoznanstveniki vezali na judovski genom. Rešitev, ki jo je podal rasni antisemitizem, se je izvajala skozi sistematični genocid s ciljem dokončnega izkoreninjenja »judovske rase«. Ubitih je bilo šest milijonov Judov.

V 19. stoletju je pod vplivom splošnih političnih razmer tistega časa, za katere je značilno porajanje nacionalne ideje ter stopnjevanih pritiskov antisemitizma, nastalo sionistično gibanje. Ideja o oblikovanju judovskega nacionalnega doma, v katerega bi se zatekli preganjeni Judi, sprva ni imela velike podpore znotraj judovske skupnosti. Religija je bila eden od pomembnih dejavnikov, ki je široke judovske množice nagovarjala, da le pravi, in ne lažni, odrešenik lahko popelje »izbrano ljudstvo« nazaj v domovino. Torej tega ne bi zmoglo niti sionistično gibanje. Mnogim Judom, ki so se uspeli vključiti v obstoječe družbe, kar je bilo mogoče predvsem na Zahodu, se je zdela ideja utopična, asimilacija pa prava rešitev »judovskega vprašanja«. Tudi večini judovskih beguncev je bila Palestina zadnja izbira, saj je bila na začetku 20. stoletja popolnoma nerazvita, sčasoma pa se je tudi poglobljajal konflikt z avtohtonimi Arabci.

Judje so bili večinoma zelo lojalni državljani. V prvi svetovni vojni so se na primer borili in umirali za svoje domovine na nasprotnih straneh. Zaostrovanje sovraštva do Judov in prevlada mišljenja, da jih ni mogoče spremeniti in jih asimilirati, pri čemer se jim je neupravičeno prištevalo takšne značajske lastnosti, zaradi katerih škodijo družbi, je privedla do uresničevanja ideje o oblikovanju judovskega nacionalnega doma. V njem naj bi večina preganjenih Judov našla varno zatočišče. Ideja, ki je sprva veljala za popolnoma neuresničljivo, se je začela uresničevati zaradi poslabševanja položaja Judov v Evropi. Kljub temu lahko ugotovimo, da s procesom oblikovanja judovskega nacionalnega doma, ki je dosegel višek z ustanovitvijo države Izrael, žal niso bili rešeni vsi preganjeni Judi. Po drugi strani pa tudi Palestina ni bila varen dom zaradi reakcije avtohtonega arabskega prebivalstva.

Z radikalizacijo antisemitizma in splošno družbenopolitično situacijo v Evropi, ki ni bila naklonjena Judom, se je sionizem okrepil. Omejevanje judovskih imigrantov na Zahodu ob hkratnem vzponu nacizma v Nemčiji je preusmerilo tok pregnanih Judov v Palestino. Z naraščanjem judovskega prebivalstva se je ustvarjal judovski nacionalni dom, ki ni bil več utopična ideja. Število Judov v Palestini se je nedvomno povečevalo zaradi antisemitizma in doseglo tisto kritično maso, s katero so lahko sionisti argumentirali uresničevanje svojih ciljev. Zaradi antisemitizma so tudi Judje, ki niso bili sionisti, začeli podpirati imigracijo, čeprav morda samo iz človekoljublja. S tem so prispevali k oblikovanju judovskega nacionalnega doma. Mnogi nesionisti so prav zaradi razraščanja antisemitizma začeli sodelovati pri sionističnemu projektu. Ne nazadnje so bili uradno vključeni tudi v Judovsko agencijo kot vodilno politično telo judovske skupnosti v Palestini.

Oblikovanje judovskega nacionalnega doma, zagotovitev varnega življenja v njem in na koncu ustanovitev države Izrael je zahtevalo političen in vojaški boj tudi, ko je bilo pričakovati večjo naklonjenost svetovne javnosti tem procesom zaradi nacističnih zločinov nad Judi. Brez političnega in vojaškega organiziranja Judov države Izrael ne bi bilo. Velika Britanija, ki je imela mandat v Palestini, po koncu druge svetovne vojne ni bila naklonjena prizadevanjem sionistov, čeprav so bili Judje žrtve sistematičnega genocida, razsežnosti holokavsta pa so postale znane svetovni javnosti. Sionizem je prav zaradi radikalizacije antisemitizma pridobil široko podporo mnogih Judov, s tem pa tudi zadostno moč za uresničitev svojih ciljev.

Hkrati s političnimi naporami sionističnega gibanja za priznanje judovskega nacionalnega doma v mednarodni skupnosti so bile v Palestini ustanovljene judovske vojaške organizacije. Njihova naloga ni bila samo, da preprečijo arabske napade na judovska naselja še pred nastankom države Izrael, ampak tudi, da zavarujejo pritok številnih judovskih beguncev, ki so zaradi antisemitizma pritiskali na vrata Palestine. Mnogi Judi so se med drugo svetovno vojno borili proti nacizmu pod Britanci v okviru Judovske brigadne skupine. Sodelovanje v boju proti nacizmu, ki je radikaliziral antisemitizem do skrajnosti, je bil argument v rokah sionistov, da si Judje zaslužijo priznanje judovskega doma v Palestini. Da bi omogočili imigracijo judovskih beguncev, preživelih žrtev holokavsta, so se po drugi svetovni vojni judovske vojaške organizacije uprle Britancem. Antisemitizem je bil tako dejavnik pospešenega političnega in vojaškega organiziranja Judov, s čimer sem potrdil prvo hipotezo.

Sionistično gibanje je kljub ideološki raznolikosti imelo skupen cilj. Tudi judovske vojaške organizacije, ki so imele različne ideološke podstati, so v ključnih trenutkih znale stopiti skupaj in zavarovati oblikovanje judovskega nacionalnega doma. Judovska skupnost v Palestini, čeprav zelo raznolika, saj so Judje v Palestino prihajali iz zelo različnih družbenih okolij, se je uspela poenotiti glede vprašanja obrambe judovskega doma. Številne judovske organizacije in posamezniki po svetu pa so začeli podpirati ustanovitev države Izrael, še posebej v času, ko so v javnost začele pritekati informacije o razsežnosti holokavsta.

Bolj ko se je antisemitizem v Evropi radikaliziral, več je bilo podpornikov sionizma, ki je hkrati s tem postal glavno politično gibanje Judov. Sionizem je združeval Jude po celem svetu v prizadevanju za uresničitev ideje judovskega nacionalnega doma, v katerem bi se bilo mogoče izogniti antisemitizmu. Zelo je prispeval k temu, da se je vsaj del Judov, kljub vsej raznolikosti zaradi življenja v različnih družbenih okoljih, začel dojemati kot narod. To pa je že bil eden od pomembnejših korakov k nastanku države Izrael, znotraj katerega so se Judje dokončno oblikovali kot narod v modernem pomenu te besede. Proces oblikovanja judovskega nacionalnega doma je potekal kot odgovor na antisemitizem, ki je tako deloval kot povezovalni dejavnik in utrdil Jude kot skupnost. S tem sem potrdil tudi drugo hipotezo.

Antisemitizem temelji na predsodkih. Mit o »judovski zaroti« se je močno vtisnil v mišljenja ljudi v Evropi in tudi drugod po svetu. Pogromi in raznovrstno nasilje nad Judi je povzročilo, da so se Judje izseljevali predvsem iz vzhodne in srednje Evrope. Vrh tega nasilja je bila nacistična Nemčija, ki je s pobojem okoli šestih milijonov Judov v evropskem prostoru zelo zmanjšala njihovo število. Kljub temu so predsodki in antisemitizem ostali in preživeli do današnjih dni. Evropejci imajo še vedno predsodke do Judov, čeprav ti na splošno nimajo vpliva na njihova življenja.¹⁸ Tisto, kar je pri tem problematično, je, da takšni predsodki lahko legitimizirajo antisemitizem. Vsi predsodki so nevarni in se lahko, še posebej v kriznem času, manifestirajo na različne, tudi usodne načine. Zato je prav, da se proti predsodkom borimo.

Čeprav magistrsko delo preučuje nekaj, kar se je zgodilo v preteklosti, prav ta preteklost govori svojo zgodbo, iz katere se je mogoče učiti. Judje, predvsem v državah, kjer je bil

¹⁸ Leta 2004 je raziskava ADL (Anti Defamation League), organizacije, ki se bori proti predsodkom, zajela dvanajst evropskih držav. Njeni izsledki kažejo, da so predsodki še zelo prisotni. Tako je 43 % vprašanih menilo, da so Judje bolj lojalni Izraelu kot lastni domovini, 30 %, da imajo v svetu preveliko ekonomsko moč, 32 %, da obvladujejo mednarodne finančne trge, 20 % pa celo, da so krivi za Jezusovo smrt (Anti Defamation League 2004).

antisemitizem manj prisoten, so bili običajno zelo lojalni državljani, podvrženi asimilaciji. Malo kdo izmed njih je bil pripravljen odditi v neznano, v novo domovino, kjer bi moral začeti skorajda iz nič. Po drugi strani je bil odhod v novo domovino nujnost za marsikaterega Juda, ki je bil nečloveško preganjan. Torej lahko sklepamo naslednje: če bi zgodovina ubrala drugačno pot in ne bi bilo pogromov nad Judi ter kasneje tudi ne genocida nad njimi, je zelo verjetno, da bi Judje izbrali drugačno pot.

7 Literatura in viri

1. *A Brief Survey of the Foundations of the Israel Defence Force*. Dostopno prek: http://www.historama.com/online-resources/idf-israel-defense-forces-tzahal/idf_israel_defense_forces_foundations.html (30. april 2012).
2. *About the Palmach*. Dostopno prek: http://www.palmach.org.il/show_item.asp?itemId=8096&levelId=42798&itemType= (30. april 2012).
3. Agassi, Joseph. 1999. *Liberal Nationalism for Israel: Towards an Israeli National Identity*. Jerusalem, New York: Gefen Publishing House.
4. Allon, Yigal. 1970. *Shield of David: The Story of Israel's Armed Forces*. Jerusalem: Central Press.
5. Anderson, Benedict. 2006. *Imagined communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, New York: Verso.
6. *Anti Defamation League*. 2004. ADL Survey in 12 European Countries Finds Anti-Semitic Attitudes Still Strongly Held. Dostopno prek: http://www.adl.org/PresRele/ASInt_13/4726_13.htm (11. december 2011).
7. *Antisemitism: Historical Encyclopedia of Prejudice and Persecution*. 2005. Oxford: Abc Clio.
8. *Arab Revolt in Palestine*. Dostopno prek: http://www.zionism-israel.com/dic/Arab_Revolt.htm (27. april 2012).
9. Arad, Yitzhak. 2009. *The Holocaust in the Soviet Union*. Lincoln: University of Nebraska Press.
10. *Balfourjeva deklaracija – The Balfour Declaration*. 1917. Dostopno prek: <http://www.mfa.gov.il/MFA/Peace+Process/Guide+to+the+Peace+Process/The+Balfour+Declaration.htm> (13. april 2012).
11. Baum, Steven K. 2012. *Antisemitism Explained*. Lanham: University Press of America.
12. *Bela knjiga, 1922 – British White Paper of June 1922*. Dostopno prek: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/brwh1922.asp (26. april 2012).
13. *Bela knjiga, 1930 – The Passfield White Paper, 1930*. Dostopno prek: http://www.zionism-israel.com/Passfield_White_Paper_1930.htm (26. april 2012).
14. *Bela knjiga, 1939 – British White Paper of 1939*. Dostopno prek: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/brwh1939.asp (27. april 2012).

15. Beller, Steven. 2007. *Antisemitism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
16. *Beyond the Pale: The History of Jews in Russia*. Dostopno prek: <http://www.friends-partners.org/partners/beyond-the-pale/english/24.html> (31. marec 2012).
17. *Biltmorska Deklaracija – Declaration Adopted by the Extraordinary Zionist Conference at Biltmore Hotel of New York, 11 May 1942*. Dostopno prek: <http://unispal.un.org/UNISPAL.NSF/0/F86E0B8FC540DEDD85256CED0070C2A5> (27. april 2012)
18. Birnbaum, Ervin. 1990. *In the Shadow of the Struggle*. Jerusalem: Gefen Publishing House.
19. Brenner, Michael. 2006. *Zionism: A Brief History*. Princeton: Marcus Wiener Publishing.
20. Bronner, Stephen E. 2003. *A Rumor about the Jews*. Oxford, New York: Oxford University Press.
21. Brustein, William I. 2003. *Roots of Hate: Anti-Semitism in Europe before the Holocaust*. Cambridge: Cambridge University Press.
22. Chowers, Eyal. 2012. *The Political Philosophy of Zionism: Trading Jewish Words for a Hebraic Land*. Cambridge: Cambridge University Press.
23. Cohen, Mitchell. 1987. *Zion and State – Nation, Class and the Shaping of Modern Israel*. Oxford: Basil Blackwell.
24. Cole, Laurence in Daniel L. Unowsky. 2009. *The Limits of Loyalty: Imperial Symbolism, Popular Allegiances and State Patriotism in The Late Habsburg Monarchy*. New York, Oxford: Berghahn books.
25. Eisen, Robert. 2011. *The Peace and Violence of Judaism: From the Bible to Modern Zionism*. New York: Oxford University Press.
26. *Encyclopaedia Judaica*. 2007. Detroit: Macmillan Reference USA. Dostopno prek: Gale Virtual Reference Library.
27. *Encyclopedia of Religion*. 2005. Detroit: Macmillan Reference USA. Dostopno prek: Gale Virtual Reference Library.
28. Finzi, Roberto. 1999. *Anti-Semitism: From its European Roots to the Holocaust*. Brooklyn: Interlink Publishing Group.
29. Gellner, Ernest. 2006. *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell Publishing.
30. Gilbert, Martin. 2004. *The First World War: Complete History*. New York: Henry Holt and Company.

31. Goldman, Shalom. 2009. *Zeal for Zion: Christians, Jews, & the Idea of the Promised Land*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
32. Goldstein, Yaacov N. 1998. *From Fighters to Solders: How the Israeli Defence Forces Began*. Brighton: Sussex Academic Press.
33. Grossman, Michael. 2007. *The Reluctant Jew*. Bloomington: Author House.
34. *Haganah - A History of the Jewish Underground Defense Force in Palestine*. Dostopno prek: <http://www.zionism-israel.com/Haganah.htm> (30. april 2012)
35. Hayes, Peter. 2010. The Shoah and Its Legacies. V *The Cambridge Guide to Jewish History, Religion, and Culture*, ur. Judith R. Baskin, Kenneth Seeskin, 233-258. New York: Cambridge University Press.
36. *Irgun Site*. Dostopno prek: <http://www.etzel.org.il/english/index.html> (2. maj 2012).
37. *Israel's War of Independance (1947-1949)*. Dostopno prek: <http://www.mfa.gov.il/MFA/History/Modern+History/Israel+wars/Israels+War+of+Independence+-+1947+-+1949.htm> (30. april 2012).
38. Jelinčič Boeta, Klemen. 2009. *Kratka zgodovina Judov*. Celovec: Mohorjeva založba.
39. *Jewish Colonial Trust*. Dostopno prek: <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/8632-jewish-colonial-trust-the-judische-colonialbank> (28. april 2012).
40. Keren, Michael in Shlomit Keren. 2010. *We are coming unafraid: The Jewish Legions and the Promised Land in the First World War*. Lanham: The Rowman and Littlefield Publishing Group.
41. Laqueur, Walter. 2003. *The history of Zionism*. New York: Tauris Parke Paperbacks.
42. Laqueur, Walter. 2006. *The Changing Face of Antisemitism: From Ancient Times to The Present Day*. London: Oxford University Press.
43. Lehn, Walter in Davis Uri. 1988. *The Jewish National Fund*. London: Kegan Paul International.
44. Lindemann, Albert S. 2000. *Esau's Tears: Modern Anti-Semitism and the rise of the Jews*. New York: Cambridge University Press.
45. Lindemann, Albert S. 2000a. *Anti-Semitism before the Holocaust*. Harlow: Pearson Education Limited.
46. Lohamei Herut Yisrael (Lehi). Dostopno prek: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/lehi.html> (3. maj 2012).
47. *Mandat društva narodov za Palestino – The Palestine Mandate*. Dostopno prek: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/palmanda.asp (25. april 2012).

48. Medoff, Rafael in Chaim I. Waxman. 2008. *The A to Z of Zionism*. Lanham: Scarecrow Press.
49. Meyer, Michael A. 2001. *Judaism within Modernity: Essays on Jewish History and Religion*. Detroit: Wayne State University Press.
50. Niewyk, Donald in Francis Nicosia. 2000. *The Columbia Guide to the Holocaust*. New York: Columbia University Press.
51. *Nili Spy Ring*. Dostopno prek: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/nili.html> (28. april 2012).
52. O'Hare, Padraic. 1997. *The Enduring Covenant: The education of Christians and the End of Antisemitism*. Valley Forge: Trinity Press International.
53. Orbach, Alexander. 1991. The Modern Character of Nineteenth Century Russian Antisemitism. V *Antisemitism in times of Crisis*, ur. Sander L. Gilman, Steven T. Katz, 188-211. New York: New York University Press.
54. Pa'il, Me'ir. 2003. *From Hashomer to Israel Defense Forces: Armed Jewish Defense in Palestine*. Dostopno prek: <http://www.mfa.gov.il/MFA/History/Modern+History/Centenary+of+Zionism/From+Hashomer+to+the+Israel+Defense+Forces.htm> (29. april 2012).
55. Prager, Dennis in Joseph Telushkin. 2003. *Why the Jews: The reason for Antisemitism*. New York: Rockefeller Center.
56. *Resolucija Generalne skupščine Združenih narodov št. 181 – United Nation General Assembly Resolution 181*, 29 November 1947. Dostopno prek: <http://www.yale.edu/lawweb/avalon/un/res181.htm> (27. april 2012).
57. Sand, Shlomo. 2010. *Kako so izumili judovsko ljudstvo*. Ljubljana: Založba/*cf.
58. Shavit, Yaacov. 1988. *Jabotinsky and the Revisionist Movement 1925-1948*. New York: Frank Cass & CO. Ltd.
59. Smith, Anthony. D. 1991. *Natonal Identity*. London, New York: Penguin Books.
60. Smith., Anthony D. 2000. *The Nation in History: Historiographical Debates about Ethnicity and Nationalism*. Hanover: University Press of New England.
61. *The New Jewish Encyclopedia*. 1976. West Orange: Behrman House.
62. Tessler, Mark. 1994. *A History of the Israeli – Palestinian Conflict*. Bloomington: Indiana University Press.
63. *The Haganah*. Dostopno prek: <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/History/haganah.html> (29. april 2012).

64. *The Oxford Dictionary of the Jewish Religion: Second Edition*. 2011. Oxford, New York: Oxford University Press.
65. *U.S. Department of State*. 2005. Report on Global Anti-Semitism. Dostopno prek: <http://www.state.gov/j/drl/rls/40258.htm> (4. april 2012).
66. Van Creveld, Martin. 1998. *The Sword and the Olive: A critical History of the Israeli defence Force*. New York: Public Affairs.
67. Zerubavel, Yael. 1995. *Recovered Roots: Collective Memory and the Making of Israeli National Tradition*. Chicago: The University of Chicago Press.